

VERSLAG

OVER HET

Bestuur en den Toestand der Zaken

VAN DE

STAD TURNHOUT

door het Collegie van Burgemeester en Schepenen, in zijne
zitting van 4 October 1869, voorgedragen.

MDCCCLXIX

Mijne Heeren,

Overeenkomstig de bepalingen van het art. 70 der gemeentewet, hebben wij de eer UEd. het volgende verslag over het bestuur en den toestand der zaken, voor het dienstjaar 1868-1869, te doen.

TITEL I.

STAAT DER BEVOLKING.

De bevolking van onze stad en derzelver gehuchten, op 31 December 1868, bestond uit 14115 zielen, te weten : 6783 mannen en 7332 vrouwen.

Beweging van den burgerlijken stand.

GEBOORTEN, STERFGEVALLEN, HUWELIJKEN, ECHTSCHEIDINGEN,
ERKENDE EN GEWETTIGDE KINDEREN.

De volgende staat toont ten duidelijkste aan de bewegingen van den burgerlijken stand, (geboorten en sterfgevallen), gedurende de jaren 1867 en 1868.

JAREN	GETAL GEDOORTEN				GETAL STERFGEVALLEN				GETAL DOOD-GEBOREN in de geboorten en sterfgevallen niet begrepen.				TOTAAL	Meerder gestorven dan geboren	Meerder geboren dan gestorven	TOTAAL	Totaal tweelingen onder de geboorten begrepen	AANMERKINGEN
	Mannelijke	Vrouwelijke	Wettige	Onwettige	Mannelijke	Vrouwelijke	Gebonden	Weduenaars	Weduwen	Mannelijke	Vrouwelijke	Mannelijke						
1867	211	220	8	12	89	88	57	31	26	59	140	8	8	15	6			Er zijn hier ter stede in 1868, 4 personen van het mannelijk en 4 van het vrouwelijk geslacht overleden, die er niet woonachtig waren, terwijl er 6 van het mannelijk en 8 van het vrouwelijk geslacht, die hier woonachtig waren, elders zijn overleden.
1868	215	215	7	11	91	81	28	42	21	56	172	11	11	121	6			
Verscill in meer in min.	4	1	1	1	2	4	29	9	5	5	32	3	3	6	0	0	0	

Van de sterfgevallen der twee geslachten in 1868, tellen er die geboren zijn :

In 1774—1778	3
» 1779—1783	8
» 1784—1788	7
» 1789—1793	14
» 1794—1798	21
» 1799—1803	26
» 1804—1808	16
» 1809—1813	13
» 1814—1818	11
» 1819—1823	12
» 1824—1828	8
» 1829—1833	6
» 1834—1838	8
» 1839—1843	4
» 1844—1848	5
» 1849—1853	9
» 1854—1858	4
» 1859	4
» 1860	0
» 1861	0
» 1862	2
» 1863	2
» 1864	1
» 1865	6
» 1866	17
» 1867	40
» 1868	53
TOTAAL.	302

Volgens opgaaft zijn er gestorven ten gevolge van :

	MANN.	VR.
Afgang	2	2
Bloedvloeiing.	1	0
Borstwater	1	2
Breuk.	0	1
Mede te dragen.	4	5

	MÄNN.	VR.
Medege dragen	4	5
Darmonsteking	13	12
Eierstokgezwel	0	1
Fleuris	1	0
Geraaktheid	9	7
Hartziekte	11	15
Herssens ontsteking	1	2
Kanker	0	2
Kinderbedzichte	0	3
Kroup	5	5
Loos- en longontsteking	2	5
Maagziekte	2	3
Mazelen	0	1
Ouderdom	8	18
Schielijke dood	3	0
Stuipje	31	28
Teering	20	36
Typhus	10	10
Waterzucht	3	5
Verzwakking	11	4
	<hr/>	<hr/>
	140	162

Overeenkomend totaal. 302

HUWELIJKEN.

Tusschen jongens en meisjes geboren :

Van 1824—1828	2
» 1829—1833	8
» 1834—1838	15
» 1839—1843	38
» 1844—1848	23

Tusschen jongens en weduwen geboren :

Van 1820—1833	1
» 1844—1848	2

Mede te dragen 80

Medege dragen. 80

Tusschen weduwenaren en meisjes geboren :

Van 1809—1813	2
» 1814—1818	1
» 1824—1828	1
» 1829—1833	3

Tusschen weduwenaren en weduwen geboren :

Van 1809—1813	1
» 1824—1828	2

TOTAAL. 90

In 1867 90

Verschil in meer. 9

GEWETTIGDE KINDEREN.

	Jongens.	Meisjes.
Van 3 maanden tot 1 jaar	2	0
Id. 1 jaar » 2 »	2	1
Id. 2 » » 5 »	»	2

TOTAAL 7

VERANDERING VAN WOONPLAATS.

Sedert den 1^e Januari tot en met den 31 December 1868, zijn er in onze stad en in haren buitenkring komen wonen :

Van andere gemeenten van het rijk : 311 mannen, 321 vrouwen.

Van buiten 's lands :

Uit Frankrijk	2	»	1	»
» Holland	18	»	23	»
» Pruisen	1	»	0	»
Inschrijvingen van ambtswege	9	»	7	»

TOTAAL. 341 » 352 »

Er zijn tusschen gemeld tijdstip van hier vertrokken :

Naar andere gemeenten in het rijk	263	mannen,	223	vrouwen.
» andere koninkrijken en landen	31	»	18	»

TOTAAL 294 » 241 »

Gevolgentlijk zijn er in onze stad 47 mannen en 11 vrouwen meerder komen wonen dan vertrokken.

REGISTERS VAN BEVOLKING.

De voorschriften der wet van 2 Juni 1856, en van het koninklijk besluit van 31 October 1866 en die van het gemeente-reglement van 21 November 1856, worden, in het houden der bevolkings-registers, goed nagekomen.

INBOORLINGSCHAP.

Gedurende het jaar 1868 is er alhier tot het verkrijgen van inboorlingschap, krachtens art. 9 en 10 van het burgerlijk wetboek, eene verklaring gedaan geworden.

AANMERKINGEN ONTRENT HET HOUDEN DER REGISTERS VAN DEN BURGERLIJKEN STAND.

De registers van den burgerlijken stand worden steeds met nauwkeurigheid gehouden.

De heer schepen Dierckx vervult steeds het ambt van gemachtigden openbaren ambtenaar van den burgerlijken stand.

VERIFICATIE DER REGISTERS VAN DEN BURGERLIJKEN STAND.

De nedergelegde registers over 1868 hebben aan den procureur des konings geene aanleiding tot aanmerkingen gegeven.

TITEL II.

GEMEENTE-BESTUUR.

Gemeente-raad.

In onzen gemeente-raad is geene enkele vacatuur. Gedurende 1868 heeft de raad 31 zittingen gehouden, waar in 125 verschillende zaken zijn behandeld geworden. De gewone zittingen van het collegie worden bij voortdoring op Dinsdag en Zaterdag, ten 11 1/2 ure 's morgens gehouden.

Het getal der zittingen van het collegie, waarvan processen-verbaal in 1868 zijn opgemaakt, belooft tot 63.

Den laatsten Dinsdag van deze maand zullen de kiezers, overeenkomstig het art. 20 der gemeente-wet van 30 Maart 1836, tot de vernieuwing van de kleinste helft des raads, welke met 1^e Januari aanstaande afstreeft, worden opgeroepen.

De heeren raadsleden, wier mandaat op voormeld tijdstip eindigt, zijn : J. A. C. Hoefnagels, Jos. Marynen, Jos. Neeckx, H. Noten, L. E. Hendriekx en J. A. Roest.

Allen kunnen herkozen worden.

Personeel en inrichting der bureelen.

Zonder verandering.

Kieslijsten.

De kieslijsten over de jaren 1869 en 1868 geven bij vergelijking den folgenden uitslag :

JAREN	KIEZING VOOR DE VORMING		
	der wetgevende kamers	van den provincialen raad	van den gemeente-raad
1869	239	263	282
1868	252	259	289
Verschil (in meer)	7	4	"
(in min)	"	"	7

De herziening van deze lijsten heeft andermaal geene aanleiding tot reklamen gegeven.

Op de kieslijsten voor de wetgevende kamers en van den provincialen raad zijn er in 1869 doorgeschrapt :

1 Persoon, welke voor de herziening der gezegde lijsten was overleden.

4 Welke de stad hadden verlaten.

En 5 die den vereischten cijns niet meer betalen. Integendeel zijn er 17 nieuwe kiezers op dezelfde lijsten gebracht.

Voor de hiervoor aangehaalde redenen zijn er op de gemeente-kieslijsten insgelijks twaalf personen doorgeschrapt, en negen andere personen als nieuwe kiezers ingeschreven geworden.

Ziehier de herhalende tabel der verschillende staten en beroepen, waartoe de personen, op de kieslijst voor de wetgevende kamers gebracht, behooren :

Advokaten en prokureurs of avoués	4
Ambachtslieden	21
Ambtenaars of beambten van den Staat	13
Idem van de gemeente en der provincie	5
Aannemers, metsers en huisschilders	9
Brood- en banketbakkers	7
Bankiers	2
Beeldhouwers	1
Beenhouders	2
Brouwers	4
Drukkers en boekverkoopers	2
Genees- en heelmeeesters	4
Handelaars en winkeliers	26
Herbergiers en logementhouders	10
Kooplieden en wisselhandelaars	12
Landbouwers en pachters	31
Ministers der eerediensten	5
Molenaars	4
Notarissen	4
Nijverheids-oeffenaars	20
Professoren-onderwijzers	2
Rechters en raadsheeren	3
Renteniers en eigenaars	17
Tappers en slijters	33
Zilvermeden	2
Andere beroepen	10
Totaal	339

Lijst der Jurij.

De herziene naamlijst der personen, die in onze stad als jurij kunnen worden geroepen, belooft voor dit jaar op 54. Het verleden jaar was dit getal 53.

Kiezingen.

Zoo als wij hiervoren onder den titel *Gemeente-bestuur* hebben gezegd, zal er den laatsten Dinsdag van deze

maand, eene kiezing plaats hebben tot het vernieuwen van de kleinste helft van onzen Gemeente-raad.

Beweging der zaken van het bestuur en stadsschriften.

Zonder verandering; zie ons verslag over 1856-1857.

Gemeente-goederen.

ROERENDE EN ONROERENDE GOEDEREN.

De eenige verandering die wij hierover hebben, aan te stippen, is de openbare verkoop van het huis De Nef in de Herenthalsche straat, voor de som van fr. 27200,00 en waarvan het aandeel der stad $\frac{2836}{5036}$ of fr. 22720,42 in de stedelijke begrooting voor 1870 in ontvang is gebracht.

Aankoopingen en mangelingen.

Er zijn geene aankoopingen noch mangelingen sedert ons laatste verslag geschied.

Betwistbare zaken.

Geene.

Gemeente-reglementen.

Sedert ons laatste verslag is er een nieuw reglement voor het vervoeren van den beer in zwang gesteld.

TITEL III.

GEMEENTE-INKOMSTEN.

Ontleding der gemeente-rekening van 1868 en waardeering der begrooting van 1870.

GEWONE EN BUITENGEWONE ONTVANGSTEN.

a. GEWONE.

Erfelijke inkomsten.

	Rekening.	Begrooting.
Verhuring van huizen en andere opbrengende gebouwen	fr. 1995,00	1467,77
Verkoop van turf, schadden, hout en strooisel enz.	6,00	200,00

Gemachtigde heffingen, schattingen en belastingen.

Voor het onderhouden en verbeteren der buurtwegen	4206,46	4200,00
Opbrengst van het staangeld in het vleeschhuis.	59,50	600,00
Gewone additioneele centimen op de belastingen.	3408,07	3300,00
$\frac{1}{3}$ der belastingen op de honden	494,32	400,00
Aandeel der stad voor de afgeschafte octrooi-rechten, volgens de wet	64900,00	64900,00
Belasting op de paarden, ossen en voorgevels der huizen	11430,78	11500,00
Item op de ruituigen op veren of riemen	475,00	450,00
Opbrengst der boeten	41,63	100,00

Andere ontvangsten.

Opbrengst der ruiming van de stadspijpslijnen en gemakken.	99,00	400,00
Opbrengst der akten van den burgerlijken stand.	144,25	140,00
Mede te dragen.	87260,01	87657,77

	Rekening.	Begrooting.
Medege dragen fr.	87260,00	87657,77
D. BUITENGEWONE.		
Goed slot der vorige rekening	33718,00	
Overschot der vorige dienstjaren op de begrooting	00,00	15883,02
Toelage van de provincie voor de stads-leekenschool	600,00	700,00
Id. id. voor de muziekschool	500,00	1000,00
Id. id. voor het lager onderwijs	4900,00	5200,00
Id. id. voor het bouwen eener onderwijzerswoning te Severdonek		1350,00
Id. id. van het gouvernement en de provincie voor het bouwen der stads-kosteloze jongensschool	8750,00	00,00
Id. id. voor de bewaarschool	00,00	400,00
Id. id. voor de kasseiing van de Hofstraat	00,00	5333,32
Vershillende ontvangsten	207,96	300,00
Buitengewone opcentimen	9317,89	9300,00
Som te ontvangen voor het uitbetalen aan de liefdadige gestichten	00,00	1000,00
Teruggave van den verleenden onderstand aan behoeftige reizigers	149,84	150,00
Militaire logementen, transporten, enz.	351,84	1000,00
Teruggave van de verschotten gedaan voor de kuisching der rivieren <i>ex-officio</i> , ten laste der boordeigenaars	00,00	100,00
Opbrengst van reeds verleende en nog te verleene concessieën voor begraafplaatsen op het gemeente kerkhof	405,00	400,00
Vermoedelijke opbrengst van den geplaatsten barreel op den steenweg naar Merxplas	440,00	00,00
Bedrag van de uitgegevene kasbons	6000,00	00,00
Verkoopning van het huis De Nef, in de Herenthalsche straat, bedragende het aandeel der stad ²⁵³⁶ / ₅₀₅₆ in fr. 27200,00	00,00	22720,42
Mede te dragen	152601,14	152494,53

	Rekening.	Begrooting.
Medege dragen fr.	152601,14	152494,53
Algemeene ontvangsten en opbrengsten van het gaz-fabriek	19677,93	38000,00
Bedrag der schoolgelden voor de betalende leerlingen te Severdonek	568,00	540,00
TOTAAL fr.	172847,07	191034,53

GEWONE EN BUITENGEWONE UITGAVEN.

	Rekening.	Begrooting.
1 ^e Kapittel. Huishoudelijk plaatselijk bestuur	fr. 14802,63	15180,00
2 ^e " Publieke veiligheids- en gezondheids-gesteltenis, enz.	27933,12	48500,00
3 ^e " Gemeente-werken	6310,42	5850,00
4 ^e " Handel- en scheepvaart	00,00	00,00
5 ^e " Caserneering, logement en militaire transporten	350,84	1000,00
6 ^e " Publieke weldadigheid	30302,05	39350,00
7 ^e " Eeredienst	900,00	900,00
8 ^e " Openbaar onderwijs	12039,80	14090,00
9 ^e " Schoone kunsten	2694,60	5200,00
10 ^e " Gevestigde schuld	13853,42	10200,43
11 ^e " Regelingen	37,05	24,64
12 ^e " Herhalingen	10633,93	29200,00
13 ^e " Buitengewone uitgaven	6107,46	7171,75
14 ^e " Verschillende uitgaven	1178,01	1806,66
15 ^e " Nieuwe werken en bijzondere uitgaven	21637,33	8660,00
TOTAAL fr.	155527,86	187223,48

Uitkomst van de begrooting van 1870.

Ontvangsten	fr. 191034,53
Uitgaven	» 187223,48
Boni fr.	3811,05

Schulden.

Wegens de stadsschulden hebben wij geene verandering aan te stippen.

Leeningen.

De stadsleening van fr. 60,000,00 van 1847, is in den loop van dit jaar met penningen voortkomende van het verkocht huis De Nef, teenemaal gekocht geworden, ofschoon de laatste obligatiën dier leening maar in 1871 moesten worden afgelegd.

Op de stadsleeningen van 1861 en 1865 is er sedert ons laatste verslag een kapitaal van fr. 2100,00 teruggegeven.

Financiële gesteltenis.

Stads financiële toestand laat toe dat men voor 1870, de gewone uitgaven, zonder verhooging van lasten zal kunnen bestrijden. Evenwel, wanneer er in het vervolg nieuwe gemeente-werken of bouwingen voor stadsgestichten worden gemaakt, waartoe bijdragen moeten worden verleend, zal men dezelve bij middel van leeningen moeten uitvoeren.

Onverwachte opmerkingen van wege het staats-bestuur betrekkelijk het nieuw ontworpen gasthuis, opgevolgd door verandering van gevoelens wegens het ontwerp, en eene tegenkating van de meerderheid van de bestiering der godshuizen, zijn oorzaak dat het te vreezen is, dat dit ontwerp nog zoodra niet zal voltrokken worden. Het is ook om die redenen dat men de ten dezen einde voorgenomene stadsleening niet heeft gedaan.

Comptabiliteit

BEGROOTING VAN 1869.

De stedelijke begrooting voor het loopende dienstjaar 1869 is door de bestendige deputatie van den provincialen raad in zijne zitting van 29 Januari II. vastgesteld, te weten :

De ontvangsten op	fr. 296,362,64
De uitgaven op	» 288,736,19
En het overschot op	» 7,626,45

Rekening

De rekening door den gemeente-ontvanger over het dienstjaar 1868 ingezonden, zal voor regeling aantoonen :

Dat de ontvangsten van allerlei aard bedragen	fr. 172,847,07
Dat de gewone en buitengewone uitgaven beloopt tot	» 153,527,86
En het goed slot op	» 17,319,21

Pensioenkas.

Zie ons verslag over 1853-1854.

TITEL IV.

LIEFDADIGE GESTICHTEN.

Bureel van weldadigheid.

In het bestuur van het bureel van weldadigheid is geene verandering geschied. Bij voortdoring moeten wij onze welmeenende dankbetuigingen aan hetzelfde, voor zijne welwillende belanglooze diensten betoonen.

Roerende en onroerende goederen.

Deze hebben geene veranderingen ondergaan.

Giften en legaten.

Het bureel is sedert ons laatsle verslag met geene giften of legaten begunstigd geworden.

Aankooptingen, verkooptingen en mangelingen.

Zie hiervoren onder den titel : *Roerende en onroerende goederen.*

Afleggingen en aanleggingen van kapitalen.

De afleggingen sedert 1° September 1868 aan het bureel gedaan, bestaan uit zes obligatiën, eene van fr. 1000 en vijf van fr. 500 van de stads-leeningen.

Met deze en andere penningen, heeft de bestiering van het bureel een nominaal kapitaal op den Staat van fr. 5000 aan 4 1/2 o/o verkregen.

Comptabiliteit.

De rekening van den Ontvanger van 1868 is andermaal meerder omschreven.

De ingezondene rekening over het dienstjaar 1868, geeft op :

Dat de ontvangsten van allen aard bedragen.	fr. 48,347,67
Dat de gewone en buitengewone uitgaven. belooopen.	» 40,623,48
En dat het goed slot bedraagt	» 1,724,19

De vastgestelde begrooting voor het loopende dienstjaar 1869, hierin begrepen een onderstand van de stad van fr. 31,000,00 bedraagt in :

Ontvangsten	fr. 48,299,84
Uitgaven	» 48,292,19
Overschot	» 7,65

Statistische opgave van behoeftegheid.

Het getal behoeftigen, welke ons bureel ondersteund, en welke wij het verledene jaar hebben opgegeven, vermindert ongelukkiglijk niet, ofschoon de stads nijverheden in het algemeen bloeien.

Onderstands uitdeelingen.

De uitdeeling, door ons armbestuur gedaan, zelfs tot onderstand van personen, welke alhier hunne woonplaats hebben, beloopt, volgens de rekening van 1868, te weten :

In geld.	fr. 4000,00
In brood	» 9091,48
In kleederen en lijnwaad	» 1295,87
Voor geneesmiddelen	» 1235,50
Jaarwedde van de genees-, heel- en vroedmeesters.	» 1900,00
Voor mondkosten der bestedingen	» 17528,17
Voor huishuren	» 1750,00
Voor doods-kisten en begraafkosten	» 177,80
Voor onderstand aan vreedelingen	» 2800,67
Voor onderstand in brood in 1867, waar voor een afzonder crediet is toegestaan geworden	» 5000,00
Behalve den geldelijken onderstand van fr. 31000,00 heeft de stad nog betaald voor : Verplegingskosten in vreemde hospitalen. enz., onderstand aan ons gasthuis, enz., en onderhoudskosten van behoeftigen in de bedelaars-werkhuizen	» 12300,33
Samen.	» 47090,82

In de mondkosten der bestedingen is begrepen eene som van fr. 5039,00, voor de zinneloozen ten laste der stad, door het Armbestuur te Brugge en te Erps-Querbs geplaatst.

Betwistbare zaken.

Zie ons verslag over 1864-1865.

Godshuizen.

BESTUUR.

Zoo als gij weet hebben wij met innig spijt het ontslag van den heer W. F. J. Van Genechten aan Ul. medegedeeld. Dit onverwacht besluit van zulk een achtbaar lid, dat sedert 1° Januari 1845 van de bestiering deel maakte, heeft Ul. niet minder getroffen. Wij allen, uit naam der stad, kunnen de heer Van Genechten, voor zijne bewezene diensten, niet genoegzaam dankbaar zijn.

Roerende en onroerende goederen.

De eigendommen van Ste Elisabeths gasthuis hebben door het verkoopen van eenige aren grond tegen de St Antonius straat slechts eenige veranderingen ondergaan. Deze grond is voor 3 franken de vierkante meter verkocht. Integendeel heeft het gasthuis op het Schorvoirt een perceel land voor fr. 450,00 aangekocht.

Giften en legaten.

De godshuizen zijn met geene giften of legaten begunstigd geworden.

Aankoopingen, verkooping en mangellingen.

Zie hiervoor titel : *Roerende en onroerende goederen.*

Afleggingen en aanleggingen van kapitalen.

De afleggingen aan de godshuizen gedaan, zijn de volgende :
 1° Drie obligatiën van fr. 500,00 van de stadsleening van 1847, in den tijd voor het jongens-weezenhuis genomen.
 2° Eene obligatie van fr. 500,00 van dezelfde leening.
 3° Aan het meisjes-weezenhuis, eene obligatie door Swinnen te Schoonbroek, groot fr. 2358,27.

Met deze en andere penningen, voortsgekomen van verkochte boomen, is er aangelegd geworden :

1° Ten voordeele van het meisjes-weezenhuis, eene inschrijving op 's lands grootboek, van fr. 2500,00, 4 1/2 o/o, 5^e serie, N° 15204; 2° op naam van het jongens-weezenhuis, eene dito van fr. 1500,00, 4 1/2 o/o, 5^e serie, N° 5609; 3° op naam van Ste Elisabeths gasthuis, eene dito van fr. 1000,00 4 1/2 o/o, 4^e serie, N° 23112; eene dito van fr. 200,00, 4 1/2 o/o, 6^e serie, N° 237 en eene dito van fr. 500,00, 4 1/2 o/o, 3^e serie, N° 17436; en 4° ten voordeele van het Beggijnhof, eene dito van fr. 2500,00, 4 1/2 o/o, 5^e serie, N° 5203.

Overigens heeft het Beggijnhof eene Belgische obligatie van 4 o/o met eene van 4 1/2 o/o verwisseld, en hiervoor een kleine opleg gedaan.

Comptabiliteit.

De comptabiliteit wordt bij volharding op eenen goeden voet gehouden.

De vastgestelde begrotingen voor het loopende dienstjaar 1869 bedragen, te weten :

	Ontragslen.	Vilgaren.	Overschot.
Gasthuis	fr. 18096,81	fr. 18059,63	fr. 37,18
Beggijnhof	» 19881,07	» 19819,15	» 61,92
S ^{te} Pieters godshuis	» 21811,52	» 21778,03	» 33,49
<hr/>			
Algemeen totaal	fr. 59789,40	fr. 59656,81	fr. 132,59
Die voor 1868 bedroegen	» 64870,56	» 64564,98	» 305,58
<hr/>			
Verschil in min	fr. 5081,16	fr. 4908,17	fr. 172,99

Dit verschil in min komt namelijk voorts dat er voor herplaatsing van kapitalen, maar eene som van fr. 4000,00 in de begrooting van het Gasthuis is begrepen.

De ingezondene rekeningen over het dienstjaar 1868 bedragen, te weten :

	Ontragsien.	Uitgaven.	Overschot.	Mislisl.
Gasthuis	fr. 11933,70	fr. 12400,31	fr. 0000,00	fr. 466,61
Beggijnhof	» 14676,69	» 12306,86	» 2369,83	» 000,00
S ^t Pieters godshuis	» 26469,97	» 20644,20	» 5825,77	» 000,00
Algemeen totaal	fr. 53080,36	fr. 45351,37	fr. 8195,60	fr. 466,61

Hier dient te worden opgemerkt dat ofschoon de rekeningen van het Beggijnhof en Ste Pieters godshuis, een gezamenlijk overschot van fr. 8195,60 opgeven, de uitgaven van deze twee gestichten in 1868 boven de toegesane credieten gedaan, en die in de begrootingen van 1870 moeten worden geregeld, tot de merkelijke som van fr. 7894,61 beloopten. Derhalve is er voor de drie gestichten een mali van fr. 165,62.

Betwistbare zaken.

Geene.

Fondatie en infirmerij op het Beggijnhof.

Deswege hebben wij geene verandering aan te stippen. Deze twee gestichten onderhouden nog, de fondatie negen en de infirmerij vier, samen 13 beggijnen. De huishoudelijke bestiering is nog dezelfde.

Opgaaf der verzorgde zieken in het gasthuis.

Van 1 September 1868 tot 1 September ll. zijn er in genoemd gesticht opgenomen 273 personen, te weten :

Van deze 273 personen waren er ten laste van Turnhout.	198
Van andere gemeenten	40
Vreemd aan het rijk	10
Voor hunne penningen	17
Van Turnhout en Oud-Turnhout	8
Totaal.	273

De huishoudelijke en geestelijke bestiering van ons gasthuis blijft allen lof verdienen.

St Pieters-godshuis.

Dit liefdadig gesticht, sedert 1856 bekomen, wordt door 8 religieuzen van het orde van S^t. Elisabeth en Franciscus bestuurd, en bevat thans 44 meisjes, 35 jongens, 20 oude vrouwen en 21 oude mannen.

De raad heeft voor dit jaar nogmaals verplicht geweest eenen onderstand aan dit liefdadig gesticht te verleenen, van fr. 1400,00, ten einde den huishoudelijken dienst te kunnen verzekeren. Er zal andermaal eenen onderstand voor 1870 worden verzocht.

Integendeel hebben wij volgens de rekening van 1868 bestatigd, dat de winsten van het gesticht, voornamelijk van de weezen, waaronder men 15 à 16 boekbinders telt, nog altoos vermeerderen. Gedurende het jaar 1868 bedragen deze winsten, te weten :

Van de oude mannen	fr. 697,30
» » vrouwen	» 230,30
» » jongens weezen	» 4622,75
» » meisjes	» 2399,83
Totaal.	fr. 7950,18

Zinneloozen.

Van het getal zinneloozen, tot onze stad behoorende, zijn er sedert een jaar 3 overleden en beloopt nog 24.

Ons armbestuur heeft in S^t. Hubertus en in S^t. Julianus-gasthuis te Brugge en in S^t. Josephus-gasthuis te Erps-Querbs te onderhouden. 18
Door hunne familie worden onderhouden 6
Overeenkomend totaal. **24**

Blinden en stomdooven.

Zie ons vorig verslag.

Bedelaars-werkhuys.

Het getal bedelaars, waarvan de stad te Hoogstraten en elders de onderhoudskosten betaalt, is met vier verminderd. Wij blijven steeds, wanneer wij overtuigd zijn, dat zij met hunnen arbeid den kost kunnen winnen, hunne in vrijheidstelling vragen.

Gedurende het 4 ^e kwartaal 1868 zijn er geweest	7
„ „ „ 1869 „	6
„ „ „ „ „	5
„ „ „ „ „	6
Totaal.	24

TITEL V.

EEREDIENST.

Geestelijkheid, kloosters, geestelijke corporatiën, enz.

Wegens de geestelijkheid van onze stad eigenlijk gezegd, hebben wij de volgende verandering te melden, namelijk : de eerw. heer Van Hinsbergh heeft de eerw. heer Van den Wyngaerd; als desservant te Severdonck, vervangen. De eerw. heer P. Mertens, gepensionneerd pastoor van Pulle, die het verledene jaar alhier ter stede was komen wonen, heeft op 9 Februari II. het tijdelijk met het eeuwige verwisseld.

De ons bekende veranderingen, die het personeel in St Josephs-collegie heeft ondergaan, zijn de volgende :

De eerw. heeren H. L. Daras, S. Plateau, L. J. B. Beyaert, J. B. Huisquin, A. Franck, F. Myse, J. Kreydler, S. J. Samayn, B. Losschard, L. A. M. C. Hanset, E. E. Neut, zijn het collegie komen bewonen, terwijl de eerw. heeren A. De Heeren naar Aalst, A. L. Van Caigne naar Brussel, P. De Boeck naar Calcutta, L. Haeren naar Drongen, A. Bohnen, L. De Vos, E. Liebaut, F. Kieckens, F. L. Wagner, naar Leuven, J. Bischof naar Maria-Lache (Pruisen), E. Van Robaijs naar Mons en E. Van Hoecke naar Tongerlo zijn vertrokken.

Kerkefabrieken.

De benoemingen en de kiezingen voor de kerkefabrieken en de bureelen der kerkemeesters blijven jaarlijks in de maand April, overeenkomstig het decreet van 30 December 1809, geschieden.

De rekeningen over 1868, die ter stads secretarij zijn overgelegd en door de vicaris-generaal J. Ketelbaut zijn goedgekeurd geworden, geven de volgende uitkomst :

a. S^t. PIETERS-KERK.

Gewone en buitengewone ontvangsten	fr. 16249,20
Uitgaven van allen aard	» 16143,40
Overschot.	fr. 105 80

b. DE KERK VAN O. L. V. TE SEVERDONCK.

Ontvangsten	fr. 880,77
Uitgaven	» 849,50
Overschot.	fr. 31,27

De vastgestelde begrootingen voor 1870 bedragen :

a. VOOR S^t. PIETERS-KERK.

Gewone en buitengewone ontvangsten	fr. 16770,57
Uitgaven van allen aard.	» 16757,22
Overschot. fr.	13,35

b. VOOR DE KERK VAN O. L. V. TE SEVERDONCK.

Gewone en buitengewone ontvangsten	fr. 888,12
Uitgaven van allen aard	» 885,14
Overschot. fr.	2,98

Roerende en onroerende goederen.

Hierover hebben wij geene verandering aan te stippen.

Giften en legaten.

Nihil.

Afleggingen en aanleggingen van kapitalen.

Er zijn ons geene afleggingen of aanleggingen van kapitalen bekend gemaakt.

TITEL VI.

OPENBAAR ONDERWIJS.

Collegie van middelbaar onderwijs

Het is ons aangenaam van aanhoudend te kunnen melden, dat de goede faam van ons St Joseph-collégie nog jaarlijks aanwint.

Men telde in het zelve voor de vacantie 245 studenten, te weten : 157 *internen* en 88 *externen*.

Onze inboorlingen, de heeren Ch. Lenaerts en Joseph Van Ballaer, leerlingen van het collegie, hebben hun examen afgelegd als *gradués en lettres*.

Middelbare school.

In het bestierend bureel der stads middelbare school, is slecht eene verandering geschied. De heer Bruggeman, raadslid, heeft de heer G. Mesmaekers, aftredend lid, vervangen.

Het onderwijzend personeel heeft integendeel eene groote verandering ondergaan. De heeren Dephzon, André en De Meyer, zijn genoemd geworden 1e, 2e en 3e regent, in vervanging van de heeren Lamborelle, Oortmeyer en Paumen, die eene andere bestemming hebben gekregen. Mr Lamborelle is naar Soignies, Mr Oortmeyer naar Hal en Mr Paumen naar Leuven verplaatst.

De heer directeur Arents is met het onderwijs van het Engelsch gelast geworden, en de onderwijzers Bertels en Tyriard met de Gymnastische oefeningen.

Op 1° Januari ll. waren er in de school 199 leerlingen ingeschreven, te weten : 49 voor de klassen der middelbare school, 107 voor de klassen der Fransche voorbereidende afdeling en 43 voor de klassen der Vlaamsche afdeling.

Andermaal hebben wij het genoegen den eervollen uitslag van het jongste konkoers voor onze school mede te deelen.

In het bijzonder konkoers voor het Vlaamsch heeft de jeugdige leerling Ed. Fabri, onder de nieuwe leerlingen, den eersten prijs met 71 op 100 punten behaald, en de leerling H. Lenaerts, bekwam met 68 op 100 punten den eersten accessit.

En in den algemeenen prijskamp, verkregen de beide voornoemde leerlingen, in onze stad geboren, den eersten accessit met 74 punten.

De eerste prijs is met 87 3 punten weggedragen.

Onze middelbare school heeft dit jaar vijf leerlingen naar den algemeenen en bijzonderen prijskamp gezonden.

Gemeente lagere scholen.

Onze gemeente school-onderwijzers, onder de welke geene verandering is geschied, blijven bij voortduring het in hun gesteld vertrouwen verdienen.

Er zijn voor het schooljaar 1869-1870 voor het kosteloos onderwijs ingeschreven, te weten :

Jongens in de stads-school, onder de bestiering van den heer Schools	285
Jongens in de school te Severdonck, onder de bestiering van den heer Boeckx	28
Stads meisjes-school, onder de bestiering van mejufvrouw Rosalia Van Biesen	132
Meisjes-school te Severdonck.	3
Totaal.	448

Bijzondere lagere scholen, scholen voor bejaarde personen en zondagscholen.

Zie ons verslag over 1858-1859.

Bewaarscholen.

Sedert eenige maanden is er in onze stad eene kosteloze bewaarschool, onder het opper-opzicht van eenige weldadige dames en jufvrouwen, tot stand gekomen. Deze school, die door de stad, den staat en de provincie wordt ondersteund, en onder de bestiering van religieuzen is gesteld, strekt tot groot nut en onderstand voor onze behoeftige bevolking.

Wij zullen over deze inrichting, wij zijn er zeker van, het toekomende jaar, met lof in ons verslag kunnen gewagen.

Scholen van nijverheid, kunsten, ambachten en normaalscholen

Deze bestaan hier ter stede niet.

Onderwyzend personeel, jaarwedden der onderwijzers, enz.

Het onderwyzend personeel onzer lagere scholen heeft sedert ons laatste verslag geene verandering ondergaan.

Volgens de stedelijke begrooting is er, voor het loopende dienstjaar, door de stad toegestaan :

1 ^e Voor de school van middelbaar onderwijs, onderstand	fr. 3450,00
2 ^e Voor de stads kosteloze school voor jongens en meisjes, en voor de school te Severdonck.	» 9170,00
3 ^e Voor de oprichting der bewaarschool, voor behoeftige kleine kinderen	» 500,00
Totaal.	» 13120,00

Schoollokaten.

De vergrootingswerken van de stads kosteloze jongens-school, in de Nieuwstraat, waarvan wij nu twee jaren gewag maakten, zijn voltooid.

Men zal, zoo als wij het verledene jaar zegden, eerlang tot opofferingen voor eene grootere stads kosteloze meisjesschool moeten overgaan. De lokalen der tegenwoordige zijn niet voldoende en laten veel te wenschen over.

Onderstand voor het lager onderwijs.

De stad heeft voor het lager onderwijs voor het loopende jaar wederom eenen onderstand van 5000 francs ontvangen.

Bijzondere kostscholen.

De bijzondere kostschool voor meisjes, door de Kanonikessen van het H. Graf gehouden, blijft bij voortdoring onder alle punten aanbevelenswaardig.

Men telt thans in die school 50 pensionnaires, te welen : 12 uit Holland, 1 uit Frankrijk en 37 uit ons land.

Buiten de kostschool ontvangen er 220 meisjes het onderwijs, 130 tegen betaling en 90 kosteloos.

TITEL VII.

**SCHOONE KUNSTEN,
WETENSCHAPPEN EN LETTEREN.**

Teekenschool.

Onze school heeft het verledene jaar eene uitstekende plaats op de algemeene tentoonstelling van de akademiën en teekenscholen des lands, te Brussel, bekomen.

De school, die sedert ons laatste verslag nogmaals met nieuwe modellen voorzien is geworden, telde in het afgeloopen schooljaar 121 leerlingen, waarvan er hebben gevolgd :

- 24 Den koers van de bouwkunde.
 - 18 Idem » » beeldhouwkunde.
 - 11 Idem » » boetzeeing.
 - 10 Idem » » grondleer van het figuur.
 - 28 Idem » » het figuur.
 - 19 Idem » » ornamenten en
 - 45 Idem » » landschapteekening, enz., enz.,
- (gemengde koers uit de leerlingen der school samengesteld).

De heer Burgemeester heeft in het afgeloopen schooljaar, des Zondags 's morgens, een kostelooze cursus gegeven over de wettelijke bouwkunde, in de welke onderzocht en en uitgelegd wierden de voornamste wetsbeschikkingen wegens de bouwingen in 't algemeen. De moeielijke kwestieën van gemeen muren, lichtsheppingen, aflossingen van waters, het maken van regenputten, gemakken, enz., werden in dien cursus voorgesteld, onderzocht en uitgelegd. Eindelijk gaf men in denzelfden een onderricht over de na te komen formaliteiten, ten einde de noodige bemachtigingen te bekomen van de bevoegde overheden, om tegen de openbare wegen te bouwen, alsook om gevaarlijke of ongezonde werkplaatsen en fabrieken te mogen oprichten.

Onze ambachtslieden, namelijk de melsers en timmerlieden, die het nut van dezen cursus beseften, hebben denzelfden met vrucht aanhoudend bijgewoond.

Bijzondere verzameling van kunstvoorwerpen en oudheden.

De bijzondere verzameling van kunstvoorwerpen en oudheden van den heer W. F. J. Van Genechten, rustend cere-voorzitter onzer rechtbank van eersten aanleg, is wederom belangrijker geworden.

Deze heer heeft thans nog twee beneden zalen van zijn huis, ingericht om zijne veelvuldige voorwerpen beter te kunnen plaatsen, en een dier, is met oud goude leir behangen en gansch naar den smaak der eeuw gestoffeert. ZEd. die nu buiten officiële betrekking is, houdt zich onledig met eene beschrijving te maken van de voornamste stukken die in zijne verzameling bevinden. Sedert het verledene jaar zie men in zijn kabinet twee Chineesche afgoden, in echt wit porselein, hetwelk bij de Oostersche volkeren, volgens geleerde schrijvers, zeer in achtling was.

Ook heeft hij eene *Chimère* (FANTASTIQUE DIER), in grauw porselein met gespikkelde vlekjes (TRUITÉ) gevonden, die zeldzaam te verkrijgen zijn, alsmede een blauw Chineesch schoteltje *Ier-letter*, met de keizerlijke wapens van den *Mikado*. Eindelijk eene schotel in den smaak van dengene van den beroemden pottebakker Bernard de Palissy, met vissen, vosschen en most, alles *en relief* kunstig gemaakt.

Door den dood van den heer J. C. Van Hal, een liefhebber der oudheden, die na vele jaren, met aanhoudende moeiten en groote kosten, een aanzienlijk kabinet had verkregen en waarin men aantrof eene menigte fraaie oude meubelen, namelijk overschoone kassen, Japansche, Chineesche, Kroonenburgsche, Saxische, Fransche en andere porseleinen; kanten van 1500 à 1600, verschillende schilderingen en meer andere mooie en zeldzame voorwerpen, waarvan het ons niet mogelijk is eene opgave te doen, is het te vreezen, dat onze stad 's mans verzameling zal verliezen. Immers, indien wij goed zijn ingelicht, zijn zijne erfgenamen voornemens deze verzameling, die ieder bezoeker en oudheidkenner hoogst belangrijk vond en genoegens verschafte, te vervreemden.

De verzameling van den heer Ignatius Loyens is andermaal verrijkt geworden, met oude meubelen, (tijdstip van Hendrik IV en Lodewijk XIII), met Chineesche, Japansche, Duitsehe en verscheidene andere porseleinen, sijn Delftsch aardewerk, alsmede met verschillende belegde, steenen en koperen kunstvoorwerpen.

Muziekgenootschappen.

De thans bestaande muziekschool in onze stad zal zekerlijk deze genootschappen, aan dewelke onderstanden en gratificatiën worden verleend, door jongere muzikanten doen aangroeien en in kennissen bevorderen.

Wij zien ook met genoegens dat onze muziekgenootschappen van tijd tot tijd uitstappen doen, en zich met andere in ons land en in het naburig Noord-Brabant festivals gaan bijwonen. Wederzijds komen die van Gheel, Breda en Tilburg soms hier ter stede concerten geven, en door welke verbroedering de geest tot de muzikale kennissen meer en meer worden aangeprikkeld.

Muziekscholen.

Onze kostelooze muziekschool wier oprichting slechts op 7 September van het verledene jaar, door onze gemeenteraad werd besloten, werd voor de vacantie door 65 leerlingen bijgewoond.

Door de bestierende commissie, bestaande uit het schepencollegie en uit de heeren Jan De Somer en Jos. Lenaerts, raadsteden, Egide Hendrickx, Pierre Van der Poorten, Ed. Van Bael en Isidore Mesmaekers, is deze met orde en kennis ingericht, en dank aan den iever van den verdienstelijken directeur, de heer Cartol, kunnen wij voorzeggen, dat dezelve school in bloei zal toenemen.

Voor de prijsuitdeeling in de kermisweek, heeft er een konkoers tusschen de leerlingen plaats gehad, welke door een jury, waarvan de heeren F. Van Pelt, Ad. Versteylen, F. Van der Heyden, L. Franssen, Isidore Mesmaekers, H. Hendrickx, J. Van Loco, R. De la Costa en E. Van Bael deel maakte, beoordeeld geworden.

Deze jury heeft kunnen bestatigen dat de eerstbeginnende leerlingen, namelijk de klassen van theorie en solfège, op den weinigen tijd dat zij de school hadden bijgewoond, groote vorderingen hadden gemaakt.

Overigens hebben wij het genoegens van te kunnen melden, dat de staat en de provincie, opgemelde nieuwe nrichting met geldelijke bijdragen ondersteund.

Letterkundige genootschappen.

Zie ons verslag over 1865-1866.

TITEL VIII.

**GEZONDHEIDSDIENST (HYGIËNE)
EN OPENBARE
GEZONDHEIDS-GESTELTENIS.**

Wegens het *geneeskundig toezicht*, het *geneeskundig personeel* en de *commissie voor de gezondheid* hebben wij geene verandering mede te deelen.

Openbare gezondheids-gesteltenis.

De openbare gezondheid is in onze stad zeer voldoende.

Koepokinenting.

Zie ons verslag over 1848-1849.

Zindelijkheid der straten.

Zie ons verslag over 1852-1853.

Gymnastique of lichaams-oefeningen.

Zie ons verslag over 1851-1852.

Begraffenissen.

Zie ons verslag over 1850-1851.

Sedert ons laatste verslag zijn er geene vergunningen voor begraafplaatsen op het gemeente-kerkhof gevraagd geworden.

Rampen en ongelukken.

Sedert 1 September 1868 tot 1 September 11. hebben wij vier brandrampen te betreuren gehad, namelijk de brand binnen het huis van den heer F. Vermelten-Verhaegen, op de groote Markt, waarvan de schade op duizend franken is opgegeven; een beginsel van brand in het huis van Theodoor Hendrickx, achter Lindekens, die eene schade van 40 franken veroorzaakte; een brand in een achterwoon van den heer Rossenthaler in de Otterstraat, opgenomen op omtrent vier honderd franken; en de schuur van den landbouwer Caers op het Schorvoirt, eigendom van den heer Ad. Versteyleylen. Het hoornevee van dezen landbouwer, dat door de afbraak van den stal en huizing, zich in de schuur bevond, is verbrand geworden. Volgens opgave had dit vee eene waarde van 1500 franken.

Al de gebouwen waar die branden zijn uitgeborsten en ook het vee, waren verzekerd.

Bij den brand van de schuur voornoemd, hebben de uitdoovende cartouchen van den heer Zaphle andermaal een bijzonder goed uitwerksel gehad.

Bij al deze brandrampen hebben onze pompiers zeer goed hunne plicht gekweten.

De ongelukken die wij hebben te betreuren, zijn de verdrinking van een kind.

TITEL IX.

OPENBARE VEILIGHEID, JUSTITIE EN GEVANGENHUIZEN.

Polieie, inrichting en personeel, ordonnantiën en reglementen.

De verandering die wij deswegens hebben aan te stippen, is dat de heer F. Van Loco, vroeger nachtwaker, tot het ambt van toegevoegden aan den commissaris van politie, benoemd geworden, in vervanging van den heer F. Leysen, thans stadsbode.

Aanhoudingen, misdaden en overtredingen.

Sedert den 1^e September 1868 tot den 1^e September 11. heeft onze politie 127 processen-verbaal opgemaakt, te weten :

Voor	afroggelarij	2
»	bedelarij	2
»	brandrampen	4
»	drenkelingen	1
»	houddieverij en strooiseldieverij	39
»	dieverij van verschillende voorwerpen	5
»	straatschendingen en ruststoornis	4
»	huisdieverij met en zonder braak	6
»	mishandelingen, beledigingen en scheldwoorden	17
»	andere overtredingen en voorvallen	7
»	» aan de gemeente en provinciale reglementen	38
»	zinneloozen toestand	2

Totaal. 127

De ordonnantiën en gemeente-reglementen worden tamelijk wel nagekomen.

Zelfmoorden.

Wij hebben op ons grondgebied eene zelfmoord te betreuren gehad. Er is ook een man, die men drie dagen miste, in het koren dood gevonden geworden.

Gevangenhuis.

In het personeel van het gevangenhuis is sedert ons laatste verslag de volgende verandering geschied : de heer directeur Nickmilder is op pensioen gesteld, en de heer F. Verhoeven, heeft hem in deze hoedanigheid vervangen.

In het gevangenhuis alhier waren er op 11 September 11. slechts 47 gevangenen : 35 van de provincie Antwerpen, 2 van de provinciën Brabant, 2 van Oost-Vlaanderen, 2 van West-Vlaanderen, 1 van Henegouw, 1 van Namen, 3 van Luik en 1 van Noord-Brabant.

Hulpmiddelen tegen den brand.

Zie ons verslag over 1855-1856.

Wij zijn ook altoos voorzien van uitdoovende kardoesen van den heer Zaphle, die nogmaals bij ondervinding, een goed uitwerksel hebben gegeven bij den brand bij den landbouwer Caers op het Schorvoirt.

Paspoorten.

Voor de redenen, in onze vorige verslagen aangehaald, worden er geene binnenlandsche noch buitenlandsche paspoorten meer afgeleverd.

Sedert 1 September 1868 tot 1 September 11. zijn er door ons 13 bewijzen van eenzelvigheid afgeleverd.

Zakboekjes voor werklieden en dienstheden.

Sedert 10 September 1868 tot 10 September II. hebben wij andermaal, in uitvoering van het koninklijk besluit van 10 November 1845, 19 werkboekjes afgeleverd.

Aanplakking, openbare roepers.

Zonder verandering.

TITEL X.

BURGERWACHT, MILICIE, GARNIZOEN.

Burgerwacht, plaatselijke inrichting, enz.

Zie ons vorig verslag.

Milicie.

BEPAALD AANDEEL.

Het aandeel voor onze stad is voor het loopende jaar op 35 bepaald geworden, 32 voor het werkelijk *contingent* en 3 voor de *reserve*.

Het getal ingeschrevene lotelingen was 131.
Niemand heeft zich wederspanning geloond.

Gevolg der werking van den milicie-raad.

Er zijn dit jaar nogmaals drij zittingen van den milicie-raad geweest.

GETAL EN REDENEN VAN VRIJ- EN UITSTELLING.

29 Lotelingen, welke dienstplichtige nummers hadden getrokken, zijn door den voornoemden raad, hetzij tijdelijk of definitief, vrijgesteld, te weten :

Voor lichaams-gebreken	10
» kleinheid van gestalte	4
» broeders in dienst	5
» onderstand van weduwen	6
» als zijnde gevangen	1
» als zijnde in werkelijken dienst	3
Totaal.	29

VERDEELING DER LOTELINGEN EN NUMMER-VERWISSELAARS DER LICHTING VAN 1868 ONDER DE VERSCHILLENDE KORPSEN VAN HET LEGER.

Deze verdeeling is ons andermaal op heden 15 September nog onbekend.

Er is dit jaar geen enkel reklaam tegen de vrijstelling van andere lotelingen gedaan geworden.

Vier lotelingen zijn tegen de beslissing van den milicie-raad in beroep gegaan. Drie van deze zijn door de bestendige deputatie van den provincialen raad vrijgesteld, terwijl de vierde voor den dienst is gedesigneerd gebleven.

Van de 131 lotelingen, dit jaar ingeschreven, zijn er :

- 4 die alleenlijk kunnen lezen.
- 14 welke kunnen lezen en schrijven.
- 69 die kunnen lezen, schrijven en cijferen en
- 44 die hoegenaamd geen onderwijs hebben genoten.

Garnizoen. Casernement.

Nihil.

TITEL XI.

OPENBARE BELASTINGEN.

Kadaster.

De werkzaamheden betrekkelijk het kadaster, worden bij aanhoudendheid in het algemeen alle jaren met zorg verricht. De heer landmeter, De Bondt bewoond nog altoos onze stad.

Grondbelastingen.

OPBRENGST.

De opbrengst der grondbelastingen van onze stad voor het loopende jaar bedraagt :

In principaal ten voordeele van den Staat. fr. 26731,05

OPCENTIMEN.

1° Voor de provincie	fr. 3475,04
2° Voor de gemeente	0050,07

Algemeen totaal. fr. 37150,16

En heeft voor grondslag een inkomen van fr. 398,970,77 en is verdeeld op 1029 artikelen.

De *marc le franc*, ten voordeele van den Staat, is fr. 0,06,700, ten voordeele van de provincie 0,00,874 en voor de stad 0,01,742.

Personeele belastingen.

GETAL DER AANGESLAGENEN.

Onze stad telt 846 belastingschuldigen. Het verleden jaar was dit getal 834.

BEDRAG DER KOHIEREN.

Het gezamenlijke bedrag der kohieren, voor het loopende dienstjaar, bedraagt fr. 35117,75, en is verdeeld als volgt :

Hoofdsom ten voordeele van den Staat. fr. 23447,40

OPCENTIMEN.

1° Voor den Staat.	fr. 2344,73
2° Voor de provincie	3048,16
3° Voor de gemeente	6090,32
4° Opnemings-kosten	181,14

Overeenkomend totaal. fr. 35117,75

Huurwaarde.

De belastbare huurwaarde volgens de kohieren is fr. 129,836,00.

Deuren en vensters.

Er zijn in onze stad 8002 deuren en vensters aan de belasting onderworpen, te weten : 1842 à rato van 84^{80/100} en 6160 aan fr. 1,06.

Haardsteden.

Men telt in onze stad 1349 haardsteden, die belasting betalen, te weten : 474 aan fr. 0,85; 508 aan fr. 1,59 en 367 aan fr. 3,71

Mobiliair.

Het mobiliair is voor eene som van fr. 385,483,00 in de kohieren begrepen.

Dienstboden.

285 Dienstboden betalen belasting, te weten : 91 fr. 6,36, 415 fr. 8,48 en 79 fr. 14,84.

Paarden.

Men telt in onze stad 58 paarden, die belasting betalen, te weten : 12 fr. 10,60, 39 fr. 15,00 en 7 fr. 42,40.

Patentrecht.

Het getal der patentplichtigen is andermaal met 37 meerderd. Men telt er in onze stad voor het loopende jaar 1019.

In het personeel der zellers is geene verandering geschied.

BEDRAG DER KOHIEREN.

Het bedrag der kohieren, voor het tegenwoordig dienstjaar uitvoerbaar verklaard, beloopt :

In hoofdsom fr. 9625,26

OPCENTIMEN.

1° Voor den Staat	fr. 961,12
2° Voor de provincie	» 385,27
3° Voor de gemeente	» 1828,77
Algemeen totaal.	fr. 12800,42

Slijtrecht op de sterke dranken.

Getal der belastingschuldigen 184.
Bedrag der kohieren fr. 2900,00.

Slijtrecht op den tabak.

117 Belastingschuldigen zijn aangeslagen voor fr. 1059,00.

Provinciale belasting op de honden.

De provinciale belasting op de honden zal voor 1868 zuiver opbrengen fr. 1395,20. Het 3^e, aan de stad, toekommende, zal derhalve omtrent fr. 465,66 bedragen.

Accijsrechten.

De accijsrechten in onze stad door den heer rijks-ontvanger gedurende het jaar 1868 ontvangen, belooopen, te weten :

Op het zout	fr. 22953,00
Op de bieren en azijnen	» 28004,08
Totaal.	» 50957,08
In 1867 was hiervoor ontvangen.	» 53352,40
Verschild in min.	» 4595,32

TITEL XII.

OPENBARE WERKEN.

Personeel, regeling van den dienst.

De heer schepen De Fierlant blijft zich steeds met de regeling van de te doene werken aan de stads gebouwen en bestratingen, onder de bewaking van den heer Van den Plas, gelasten.

Groote wegen en straten.

Bij koninklijk besluit van 14 Augusti II. heeft men de eerst aangenomene richting van den steenweg van Turnhout over Merxplas naar Hoogstraten, omtrent het kasteel aldaar, in 't belang van het bedelaars-werkhuis, gewijzigd. Deze steenweg zal eindelijk nu eerlang voltrokken zijn.

Wij hebben ook alle hoop dat den ontworpen steenweg van onze stad op Lille over Gierle, kortelings zal gedecreteert worden.

Onze buurtwegen worden nog altoos goed onderhouden.

Stads brandspuiten.

Zie ons verslag over 1866-1867.

Openbare verlichting. — Verdeeling van de gaz.

Het gaz-gesticht zoo als wij in ons vorig verslag melden, blijft steeds eenen gunstigen uitslag voor de stad geven.

Door de aangeschafte compteur van fabricatie en reguleur van pressie, is men in staat gesteld het juiste rendement der gaz-kolen te bevestigen, en het verbruikte gaz-licht door de stads lanteerns met zekerheid op te nemen.

In 1868 waren er 114 stads lanteerns. en 1027 bekken bij de particulieren.

Volgens ons verslag van 1868 was de waarde van het gaz-fabriek op 1° Januari 1868. fr. 153,374,98

De nieuwe werken van kapitaal in 1868 gemaakt, zijn :

1° De verlenging der gaz-buizen en plaatsing van eenen lanteern voor de verlichting in de Klinkstraat. fr. 189,00

2° Een nieuw gebouw in het gaz-fabriek gemaakt voor den compteur d'usine » 375,00

3° Den aankoop van eenen compteur van fabricatie » 1600,00

En 4° Idem van eenen reguleur van pressie met aanhoorigheden en plaatsing » 1034,00

» 3198,00 à 3,198,00

Samen fr. 153,572,98

Mede te dragen. fr. 153,572,98

Medege dragen. fr. 153,572,98

De mobiliaren inboedel bedroeg volgens inventaris :

Op 31 December 1867. fr. 14,505,68

En op 31 December 1868. » 9,327,27

Vermindering voor 1868 fr. 5,178,41 à 5,178,41

Beloop der waarde van het gaz-fabriek op 1° Januari 1869 fr. 153,394,57

De leeningen voor ons gaz-fabriek gedaan, zoo als wij in ons vorig verslag melden, bedragen. » 136,000,00

Dus is het gaz-fabriek sedert zijne instelling vergroot geworden met eene waarde van fr. 17,394,57

Verschil in min tegen het vorig jaar » 1,980,41

Dit verschil spruitende uit de vermindering van het materieel, is hier aan toe te schrijven, dat er in 1868 maar eene schuit gaz-kolen aangekocht geweest zijnde, terwijl in 1867 er 2 zijn aangeschaft, er bij het opmaken van den inventaris zeer weinig kolen meer aanwezig waren, en verder dient er ook melding gemaakt te worden, dat er gedurende 1868, en dat voor de eerste maal, de fr. 3000,00, die alle jaren door de stad voor de openbare verlichting aan het gaz-fabriek zijn betaald geweest, niet meer zijn uitbetaald geworden, en dat niettegenstaande deze vermindering van ontvangst, er nog eene som van fr. 3557,49 in specie, in stads-kas is gestort geworden: waaruit volgt, dat, indien de stad hare gewone bijdrage van fr. 3000,00 had gedaan, deze storting fr. 6557,49 zoude beloopt hebben, en dus alle vroeger gedane stortingen verre zoude overtreffen.

Het nieuwe stelsel van comptabiliteit sedert Nieuwjaar

aangenomen, heeft bijzonderlijk voor oogwit te doen zien, hoeveel de stad voor het verbruikt gaz-licht in de straten en openbare gestichten moet betalen, om alzoo den regelmatigigen gang van het gaz-fabriek geheellijk te kunnen bestatigen. — Ziet vèrders het deswegens opgemaakte verslag, door den heer schepen Dierckx, den gemeente-raad voorgedragen, in zijne zitting van 16 November 1868, en medegeedeeld in het Aankondigingsblad en de Kempenaar, op Zaturdag 28 November 1868.

Markten.

Onze maandelijksche veemarkt blijft nog altoos in belangrijkheid winnen. Deze wordt wederom op den eersten Dinsdag van de maand geregeld gehouden, en er wordt telkens veel vee geveild en verkocht.

Over de paardenmarkt, die wij bij koninklijk besluit van 14 Augusti II., zijn gemachtigd geworden te houden, op den eersten Dinsdag der maanden Februari en December van ieder jaar, kunnen wij nog weinig zeggen. Deze markt is nog niet genoeg buiten ons arrondissement gekend.

Nopens onze graanmarkt hebben wij geene verandering te melden, zij blijft nog altoos onbeduidend.

De verpachting der plaatsen in de vleeschhal, heeft voor het loopende jaar fr. 681,00 opgebracht.

Het staangeld blijft op onze markten afgeschafft.

Slachthuys.

Zie ons verslag over 1864-1865.

Rivieren en waterloopen.

Onaangezien dat het weder voor de ruiming der rivieren en waterloopen, op het bepaald tijdstip zeer slecht was, is onze policie niet verplicht geweest hierover processen-verbaal op te maken.

Onderhoud en verbetering der gemeente-gebouwen.

Geene bijzondere veranderingen of verbeteringen zijn er aan de stads-gebouwen toegebracht. Wij hebben ons nogmaals bij den onderhoud moeten bepalen.

Opening van plaatsen, nieuwe straten, wegen en waterloopen.

De aanbesteding van de kasseiing der Victorie- en de S' Antonius straat, is op 26 Juni II., aan den heer H. Gervais, aannemer van openbare werken alhier, aanbesteed voor de som van tièn duizend zes honderd franken.

De aannemer zal binnen korte dagen zijn werk hebben voltooid.

Bijzondere bouwingen.

Sedert 1 September 1868 tot 1 September 1869, hebben verschillende gebouwen op ons grondgebied andermaal veranderingen en verbeteringen ondergaan.

Sedert zijn er ook eenige gebouwen gemaakt of nog in opbouw. Deze zijn namelijk :

In de Victorie straat, twee nieuwe woningen van den heer A. Faes, twee dito van den heer J. P. Brosens, zes nieuwe woningen van den heer F. Verheyen, Klinkstraat, twee nieuwe woningen van den heer W. F. J. Van Genechten, Hofpoort, de nieuwe schoone huizing van den heer De Haerne, op den Antwerpsechen steenweg, eene nieuwe huizing van den heer Bierten, aan de kom der vaart tegen den steenweg op Merxplas, de nieuwe huizing van den heer G. Joris-Mertens, op den Graatakker, en het fabriek van de heeren Brepols en Dierckx, zoon, op het einde van het Papestraatje.

TITEL XIII. LANDBOUW.

Hoedanigheid en opbrengst van den grond.

Zie ons vorig verslag.

Staat van den oogst.

De staat des oogst van het tegenwoordig jaar, voor wat de tarwe aangaat, is buitengewoon goed geweest. De rogge, die in het vroeg jaar eenen slechten oogst voorspelde, is later goed bijgekomen, en heeft meerder strooi dan men had gedacht, opgeleverd. De hoedanigheid en de scheut is niet zoo goed als in 1868. De haver heeft eenen goeden oogst gegeven, en is van goede hoedanigheid, jammer maar, dat de laatgezaaide in de blokken door het nat weder later is aangerijpt en nat is ingeschuurd. De boekweit, de vroege en late door elkander, heeft meer dan het verledene jaar opgebracht, ofschoon men denzelfden voor geen en gewonen oogst kan opgeven. Het vlas dat meer en meer wordt gezaaid, is bijzonder goed geweest, en is volgens bekomene inlichtingen wel aan twaalf franken per are verkocht geworden.

De klaver waarvan de eerste snee slecht was, heeft later veel voeder opgeleverd. De hooilanden hebben eenen gewonen oogst gegeven. De toemaat is algemeen schoon geweest, maar is met veel moeite kunnen ingeschuurd worden.

Het najaar doet voor de rapen, ofschoon deze door het ongedierd in het eerst veel hebben geleden, alsmede de spurrie en de beet, eenen redelijken goeden oogst verhop en.

Wat den aardappel-oogst betreft, deze moet zeer verschillend worden opgegeven. Op de hooge zandachtige gronden hebben dezelve, door de droogte weinig opgebracht, doch den appel is gezond gebleven; op de zware vette gronden, alwaar ze een zeer goeden opbrengst beloofden, zijn dezelve door de ziekte sterk aangerand geworden en veel bedorven.

De hoop, die wij het verledene jaar koesterden, van de aardappel-ziekte bevrijd te mogen zijn, ter oorzaak dat die vrucht alsdan weinig van de plaag had geleden, heeft zich ongelukkig niet mogen verwezenlijken.

Eindelijk wij vinden het niet ongepast van te doen kennen, dat de heer Eg. Hendriekx, die nu sedert twee jaren een twintigtal aren met hop heeft geplant, hierin bijzonder is gelukt, en dat zijn gewin, zoo wel voor den schoonen en goeden wasdom, alsook voor de goede hoedanigheid wordt bewonderd.

Opbrengsten.

Men berekent dat de volgende granen, zaden, enz., per hectare, middelmatig in onze gemeente hebben opgebracht, te weten: 1° de tarwe 27 hectoliters; 2° het koren (rogge) 18 hectoliters; 3° de wintergerst 28 hectoliters; 4° de boekweit 19 hectoliters; 5° de haver 40 hectoliters; 6° het koolzaad 24 hectoliters en 7° de aardappelen maar 220 hectoliters.

Over ons aangenomen stelsel tot het berekenen der voormelde opbrengsten, zie men ons verslag van 1866-1867.

Beplantingen en ontginningen.

Deswegens hebben wij nogmaals geene meldenswaardige veranderingen te doen kennen. Er zijn andermaal weinige beplantingen van jongen mast, van boomen of houtkanten gedaan geworden.

In den loop van dit jaar, heeft de landbouw-maatschappij, alhier ter stede bestaande, verschillende openbare conferentiën ingericht, dienende tot onderrichting, zoo wel voor de beplantingen, snoeiingen, ontginningen, hofbouwkunde, als over den landbouw in het algemeen. Deze onderrichtingen zijn namelijk gegeven geworden door de heeren Janssens, boomkweeker te Kessel, Peersmans, professor te Lier, de Smet, scheikundige te Borgerhout, De Haes, boomkweeker te Heyst-op-den-Berg en Verellen, veearts te Herenthals.

Staat van de paarden en van het vee, opnemng, verbetering der rassen, veeziekte.

Zie ons verslag van 1866-1867.

Veeartsenijdiensf.

De heer F. T. De Backer, heeft wijlen de heer Clerinex, als Gouvernements veearts alhier ter stede vervangen. Wij hebben het genoeg van te kunnen zeggen, dat onze inwoners algemeen over zijnen dienst en kunde zeer tevreden zijn.

Land- en hofbouwtentoonstellingen, prijskamp van vee, enz.

Zie ons laatste verslag.

TITEL XIV.

Nijverheids-inrichtingen, stoomwerktuigen, ongezonde en gevaarlijke fabrieken, onderzoeken van commodo en incommodo.

De nijverheids-inrichtingen in onze stad zijn dezelfde gebleven.

Er bestaan in onze stad, tot nu toe, negen stoomfabrieken, namelijk van de heeren Brepols en Dierckx zoon, Glenisson en zonen, en van Ant. Van Genechten, fabrikanten van gekleurde papieren, speelkaarten, enz. enz.; van den heer Constant Hendrickx, fabrikant van katoenen- en linnen weefsels en de olie- en graan-vuurmolen van de heeren J. De Jongh en J. A. Peeters, de stoomwerktuigen van den heer E. Hendrickx, garen- en linnenbleeker en van C. Van Oorschot, tabaefabrikant.

Fabrieken, die men wezenlijk gevaarlijk mag opgeven, of zeer ongezonder zijn, bestaan hier ter stede niet.

Dertien onderzoeken van *commodo* of *incommodo* hebben er sedert den 1° September 1868 tot den 1° September 11. plaats gehad, te weten: 2 voor het maken van bakovens, 1 voor het oprichten eener ijzer- en kopergieterij, 1 voor het maken van een papierfabriek, 1 voor het oprichten van stoomwerktuigen, 1 voor het maken van een vernisfabriek, 1 voor het maken van eene smis, 1 voor het oprichten van eene leertouwerij, 1 voor het oprichten eener slachterij, 1 voor een kalk-magazijn en 2 voor het bewerken van tabak.

Beweging van den handel op de vaart.

De aanvoer van bouw- en meststoffen blijft even als de uitvoer van hout, nagenoeg dezelfde.

De verzendingen van kalk voor den landbouw naar de omliggende dorpen, zijn op het laatst van het verledene jaar eenigzins vermeerderd, om een zeker kunstmest te maken.

De slijting van steenkolen, vermindert nog altoos, door dien dat men, met de nieuwe vaart naar Antwerpen, bevaarbaar van onze stad tot boven Ryckevorsel, aan de lossingplaatsen magazijnen heeft opgericht.

Openbare vervoermiddelen.

Deswegens hebben wij geene verandering te melden.

Jaarmerkten.

Zie ons verslag over 1847-1848.

Prijs der granen.

De middelbare prijs der granen op onze markt verkocht, is geweest per 100 kilogramms :

	TARWE.	ROGGE.	BOEKWEIT.
In 1868	fr. 00,00	fr. 26,02	fr. 00,00
In 1867	» 00,00	» 25,86	» 00,00
Vershil in meer	fr. 00,00	fr. 0,16	fr. 00,00

Op onze markt wordt geene tarwe noch boekweitgraan meer verkocht.

Prijs der boter.

De laagste prijs, waaraan de boter, per kilogram, op onze markt in 1868 is verkocht geweest, was fr. 1,92 en de hoogste fr. 3,84.

Broodzetting.

Er bestaat alhier ter stede geene broodzetting meer. De prijs van het brood wordt bij voortduring aan de vrije concurrentie overgelaten.

Rechtbank.

De veranderingen, die wij sedert ons laatste verslag, wegens het personeel der rechtbank hebben aan te stippen, zijn : De benoeming van den heer Boone, voortijds rechter,

tot voorzitter, in vervanging van den heer Van Genechten, thans eere-voorzitter; de aanstelling als rechter van den heer advokaat Caers, oud lid der bestendige deputatie van den provincialen raad; de benoemingen van den heer De Bavay, vroeger substituut alhier, als procureur des konings, in vervanging van den heer Ooms, en de heer Drieghe, als substituut.

De heer Dierxsens is als instructie rechter benoemd, in vervanging van den genoemden heer Boone.

Koophandel, nijverheids-toestand, enz.

De koophandel onzer stad is nagenoeg dezelfde gebleven. Ofschoon de kleinhandel voornamelijk voor wat het verkoop van de fantaisie manufacturen aangaat, door den kouden zomer heeft geleden.

Wat den nijverheidstoestand onzer stad betreft, deze blijft in het algemeen bloeiend.

Onze tijkfabrieken, de oudste nijverheidstak van Turnhout, hebben dit jaar eensdeels, door de duurte der katoene garens, en anderdeels, door dien de tijken bij het algemeen, meerder bijval dan de zoo genaamde damasten vinden, buitengewoon veel leveringen gehad, en de fabrikanten hebben aan hunne wevers eenen goeden loon kunnen geven. De fabrieken doen thans ook nog al vele overzeesche verzendingen.

Het stoomfabriek van den heer Constant Hendrickx, heeft het geheele jaar druk gewerkt, en bezigt meer en meer werklieden, voor het fabriceren van lijnwaden, kuiperskatoenen en andere linnen en katoenen stoffen.

De kleinere fabrikanten van siamoisen, catonnetten en kuiperskatoenen, hebben insgelijks meer verzendingen dan op andere jaren gehad.

De Turnhoutsche kanten zijn sedert eenigen tijd veel gevraagd en goed verkocht geworden.

De fabrieken van gekleurde papieren, speelkaarten, enz., enz., van de heeren Brepols en Dierckx, zoon, die andermaal een nieuw en groot fabriek opbouwen, Glenisson en zonen, Ant. Van Genechten en Mesmackers, die bij voortduring het meeste naar den vreemde verzenden, blijven nog altoos in bloei en in belangrijkheid winnen. In deze fabrieken worden een groot getal werkvolk gebezigd.

De *Cartonnerie*, sedert korte jaren in onze stad tot stand gekomen, neemt ongelooflijk toe.

Onze garen- en linnenbleekerijen, hebben minder dan het verledene jaar gewerkt, en moeten, uit hoofde van de groote concurrentie, die zij in de Vlaanders ontmoeten, met kleine winsten tevreden zijn.

Het debiet van onze brouwerijen vermindert nog jaarlijks. De slijting der vreemde bieren vermeerderd nog altoos.

Het vertier van onze zout- en zeepziederij is nagenoeg hetzelfde.

Wat van onze huidevetterijen verbeterd. Deze hebben meerder kunnen werken.

Over de ijzer- en kopergieterij en het vernisfabriek, sedert korten tijd in werking, hopen wij het toekomende jaar voordeelig te kunnen gewagen.

Er zijn in onze stad, sedert ons laatste verslag, geene verklaringen van opschorsingen of bankbreuken gedaan.

VERSCHILLENDE VOORWERPEN.

1569.

Wederom vermeenen wij, even als in de vorige jaren, eenigen dienst te bewijzen, met in ons verslag de voorname gebeurtenissen van den verleden tijd aan te stippen, welke in de jaren 69 der drie vorige eeuwen voorvielen.

Zoo als wij in ons vorig verslag zegden, was de zending van den aartshertog Karel De Gratz, om te onderhandelen over de religie kwestien, die de Nederlanden verdeelden, vruchteloos gebleven. Hij had evenmin de koning van Spanje kunnen overhalen, om den hertog van Alva uit de Nederlanden te roepen. De aartshertog gelukte nogtans beter bij den koning met het aanbod van den keizer, zijn broeder, voor te stellen, namelijk dat aangezien hij door den dood van Don Carlos, geen mannelijken erfgenaam had, van een vierde huwelijk aan te gaan met de aartshertogin Anna, de oudste dochter van keizer Maximiliaan II en van Maria, dochter van Karel V, de welke de eigene dochter zijner zuster was. Deze vorstin die de 1^e November 1549 geboren werd, was slechts 20 jaren oud en Philippus 42.

De katholieke koning nam dit aanbod met genoegen aan, en belaste dadelijk een edelman van het noodig ontslag (dispense), naar Roomen te halen. Z. II. verleende niet alleenlijk het gevraagde, maar aanzocht zelfs de koning van

dit ontworpen huwelijk, zoo spoedig mogelijk, voor het welzijn der Spaansche kroon, te voltrekken.

Wanneer deze onderhandeling geëindigd was, vertrok de aartshertog, met giften overladen uit Spanje, en de koning Philippus, gaf hem eene merkelijke somme gelds om de grenzen van zijn land te versterken, welke onophoudelijk door de Turken werden bedreigd. Inderdaad, de aartshertog besteedde al deze gelden tot het verbeteren van al zijne bolwerken en vestingen, de welke hij in het vervolg kloekmoedig tegen de Turken verweerde.

Bij zijn vertrek uit Spanje ging dezen vorst, het land van Savoyen doorreizende, een bezoek aan den hertog aldaar geven, die hem insgelijks voor dezelfde benoedigheden eene groote som leende. Na drie dagen bij den hertog te hebben verbleven, vertrok hij naar Weenen; alwaar de keizer, zijn broeder, hem had geroepen.

De prins van Oranje had, in middels dat het vooraangehaalde gebeurde, een aanzienlijk leger geworven en een verdedigings schrift doen drukken, hetwelk hij in het begin van het jaar 1569 verspreidde, en in hetwelk hij betoogde de redenen die hem aanzetteden van de wapens op te nemen, wederleggende de misdrijven die men hem optijgde en ontkennende den bloedraad, en voornamelijk den hertog van Alva, welke voorgaf zijn rechter te zijn.

Hij bekende de Roomsche kerk te hebben verlaten om eene religie te volgen, die hij zegde meer overeen te stemmen met het heilig schrift. Hij verklaarde ook den oorlog te voeren, alleenlijk uit noodwendigheid voor het welzijn van zijn land, en om het van de slavernij, die men het voorbereidde te verlossen en waartoe hij als een der grooten van de Nederlanden verplicht was. Dat hij verhoopde dat koning Philippus, waarvan de goede inzichten,

door de slechten raad der Spanjaarden gedempt, in het vervolg beter de getrouwheid der provinciën en zijn openbaar gezworen eed van hare voorrechten te handhaven, zoude overwegen; bewerende dat de wetten van het hertogdom van Brabant, de onderdanen ontslaan van aan de dwaling van een vorst te gehoorzamen, maar slechts aan wettige bevelen, gelijkvormig aan de gebruiken des lands moeten onderdanig zijn. Hij voegde nog bij zijn verdedigings schrift, dat de Brabanders nooit geenen vorst in het bezit van het gouvernement hadden aangenomen, zonder met hem te bepalen, dat wanneer hij de wetten van het hertogdom zoude verbreken, zijne onderdanen ontslagen zoude zijn van de onderdanigheid, welke zij hem gezworen hadden tot tijd en wijlen dat de verongelijking bestond.

Na de afkondiging van dit manifest, waarvan wij slechts een extract geven, zette de prins van Oranje gelukkig tusschen Maastricht en Roermonde de Maas over, niet tegenstaande dat de hertog van Alva aan het hoofd zijns legers aan de overzijde stond, om hem den overtocht te beletten. De hertog konde niet gelooven dat de prins middelen zoude hebben gevonden, om zoo spoedig deze rivier over te trekken. Inderdaad, hij doorwaadde met zijn voetvolk de Maas, terwijl de ruitery de kracht van den stroom verzwakte. Zoohaast de hertog van Alva vernomen had, dat de prins van Oranje in Brabant getrokken was, wilde hij het niet wagen van de Nederlanden aan de wisselvalligheid van een veldslag, tegen een uitgeruste vijand, sterker dan hij, bloot te stellen. Dezen inval had andermaal eene vrees in de vrijheid Turnhout doen ontstaan, en de kerkmeesters nogmaals met de kerkgoederen doen vluchten. (1)

(1) Zie bijdrage Litt. E N° 3.)

De hertog hield zich op in voordeelige sterkten en voorzag dezelve goed met behoeften en lachte met de prins die hem dagelijks tot eenen veldslag uitdaagde.

Al de dorpen omtrent Turnhout gelegen, moesten in de vrijheid haver, kooi en strooi, voor de Spaansche ruitery leveren. De levering, die elk dorp moest bijbrengen, werd door commissarissen bepaald, en de ongelukkigen burger en landman, of hij de middelen had of niet, werd gedwongen aan den last, welke men hem oplegde te voldoen.

De gemeenten die onder het graafschap van Hoogstraeten behoorden, namelijk de genoemde Vrijheid, Meerle, Wortel, Meir, Minderhout, Castel, Brecht en andere aanpalende dorpen, toonden zich ongehoorzaam, maar konden evenwel zich van de bedreigingen des hertogs van Alva niet bevrijden.

Het is te denken dat er van die dorpen nog al den graaf (1) waren gevolgd, die als wederspanning met de prins van Oranje tegen Alva's krijgsmacht omtrent Geldenaken, in 1568 had gevochten, en derhalve meerder dan de andere gemeenten moesten opbrengen. (2).

Ondertusschen dat de opgemelde leveringen zelfs door de dorpen uit de Meierij ook geschiedde, (3) had de vrijheid Turnhout, die wel vervoer middelen moeten leveren, (4) door eene bijzondere gunst op 12 Mei, eene *sauve garde* van Don Lopez de Acuno verkregen.

Integendeel deed de hertog van Alva, bij kantschrift van 19 November, aan de Turnhoutsche wethouders kennen, dat hij niet verstond dat zijne soldaten tot het betalen van

(1) De graaf van Hoogstraeten stierf in 1569 aan zijne wonden.

(2) Zie bijdrage Litt. A.

(3) Zie bijdrage Litt. B.

(4) Zie bijdrage Litt. C.

oetdooi-rechten, voor het verbruik van wijnen, vleesch, brood, enz., werden aangemaand.

Eindelijk de prins, na 29 verschillende veldlegeringen, zonder den hertog tot vechten te brengen, en in geene stad ontvangen zijnde, werd in ons land door den honger gedwongen, zijn leger af te danken en zijn prinsdom van Oranje te belasten, om zijne krijgsbenden te betalen en te kunnen vertrekken. Nogtans bij zijn vertrek tussehen Quesnoi en Kamerijk, versloeg hij achttien compagnieën voetvolk en drie honderd ruiters, en maakte meest al de officieren gevangen. De zoon van den hertog van Alva met verschillende anderen sneuvelde op dezen veldslag, hetgene de prins van het ongeluk, dat hij in Brabant had gehad, eenigzins vertroosten.

Het huwelijk tussehen koning Philippus II en de aarts-hertoginne Anna besproken, werd ten gevolge van twee opvolgende toevallen vertraagd, de eene door een religie kwestie en de andere door de levenswijze van den koning.

De eerste toeval was dat, dat keizer Maximiliaan de vrede boven alle andere zaken verkoos. De Protestanten van het hertogdom van Oostenrijk, verstonden zich om gebruik te maken van de goede gesteldheid, die de keizer voor hun had, en 's lands staten schollen aan Z. M. kwijt de groote sommen, die hij voor den oorlog tegen de Turken had geleend. Deze door de hoop gekoesterd van beter in hun voornemen te gelukken met aan dezen vorst dit genoeg te bewijzen, deden alle pogingen om van keizer Maximiliaan de vrije uitoefening van hunnen godsdienst, in hunne steden, dorpen en kasteelen te verkrijgen. Maximiliaan gaf hierin toe, alleenlijk niet om dat hij zulks niet kon weigeren, maar door eene natuurlijke goedaardige neiging overtuigd, dat in religie zaken het

geweld, de geest des volks, meer ophitst dan tot bedaring brengt. Het was met dien gematigden geest, dat hij de verhalen van de wreedheden die de hertog van Alva in de Vlaanders en Brabant deed uitvoeren, niet dan met buitengewoon spijt konde aanhooren. En om zelfs niet verplicht te zijn van met dezelfde strengheid in zijne staten te werk te gaan, vergunde hij aan den edelen de vrijheid van geweten, welke zij vroegen. Deze toegevendheid van Maximiliaan voor zijne onderdanen, deed aan koning Philippus gelooven, dat geheel het hof van Weenen protestant was, en dit was voor hem een reden van geweten, als willende zich verzekeren of de prinsesse katholiek was, alvorens er mede in den echt te treden, redenen die zijn huwelijk vertraagden. Hij deed door zijn afgezant aan den keizer zijnen twijfel en klachten kennen, maar intusschen dat men den koning gerust stelde, ontstond er een tweede toeval, die andermaal de in echttrading vertraagde.

De soeverein, niettegenstaande de groote staatsbelangen, welke hij te bestieren had, en den kommer met denwelken hij was overladen, wederstond niet aan de bekoorlijke schoonheid eener vrouwe van eersten rang, met name Anna de Mendoza, die den koning een vurige liefde inboezemde.

Deze liefde gevoelens kwamen natuurlijk het huwelijk van Philippus met de dochter van den keizer vertragen, in weerwil dan ook der pauselijke dispense, die verleend was geworden.

Ondertusschen verloor de koning de staatszaken niet uit het oog. De opstand der Mooren wekten hem somtijds op en deed hem de noodige bevelen geven, om er de gevolgen van voor te komen. Hij beval aan den grooten commandeur van Castille, die te Roomen bij zijne Heiligheid in ambassade was, van te vertrekken en van met zijne vloot Don

Jan van Oostenrijk te vervoegen, welke de zeemacht tegen de Mooren ten strijde moest aanvoeren. Dezen vorst had voor luitenant generaal de hertog van Sessa, en de genoemde commandeur in de hoedanigheid van onder-admiraal, was belast met het bewind van de geheele vloot, die uit 24 galeien bestond, met dewelke hij het overige van het Spaansch leger moest vervoegen. Zoohaast de commandeur in het ruim was, ontstond er een onstuimige noord-westen wind, en verwekte een dusdanig schrikkelijk tempeest, dat men genoodzaakt werd van over boord te werpen, niet alleen de zwaarste voorwerpen, maar zelfs de kanons en oorlogs voorraad. Door deze storm waren er slechts 15 van de 24 galeien, die het geluk hadden van de haven te bereiken, en deze waren nog dusdanig ontakeld en verbroken, dat zij niet meer konde dienen.

Philippus ontving deze droeve tijding met hartzeer, want zij verijdelde geheel het plan, dat hij tegen de Mooren had opgenomen. Doch dezen vorst onwrikbaar in tegenspoed, gaf de noodige bevelen om deze onverwachte ramp, zooveel doenlijk te helpen, met zijne landmacht onder het bevel van den markgraaf de Velez te vergrooten, met last van de verschansingen der opstandelingen te overweldigen.

Don Jan van Oostenrijk begaf zich eerst naar Grenade, van waar hij vertrok naar het kamp, en onderscheidde zich door zijne dapperheid, oordeel en koenheid, welke hoedanigheden men op zijne jaren van hem niet kon verwachten. Hij waagde zelfs zijn leven met het aanranden en overwinnen van een kasteel, waarin de Mooren waren gevlucht.

Daar de hertog van Alva nog altoos den oorlog tegen de Kettlers in Vlaanderen voerden, had Philippus hem, door de bemiddeling van verschillende genuesche kooplieden,

groote sommen geld gezonden. De schepen, die met deze schatten beladen waren, werden gedwongen van in eene have in Engeland aan te landen, ten einde niet in de handen der zeeroovers te vallen. De koningin Elisabeth hiervan verwittigd, deed al dit geld aan land brengen, en in hare schatkist storten, zonder aan de verzoeken of aanmaningen van den Spaanschen ambassadeur acht te slaan. Deze in beslagneming werd een donderslag voor den hertog van Alva, vermits hij geen geld had om zijne krijgslieden te betalen, en om zich te wreken, deed hij al de Engelsche kooplieden, die in de Nederlanden verspreid waren, in hechtenis nemen, zonder hunne goederen minder dan hunne personen te sparen, doch waarvan Elisabeth zich weinig bekreunde. Integendeel, zij poogde hetzelfde op de Spanjaarden en de Vlamingen te doen, die in Engeland waren, dusdanig dat Philippus verplicht werd met deze koningin te onderhandelen, ten einde dat zij de opstandelingen in Vlaanderen, tegen dewelke de hertog van Alva den oorlog voerden, niet begunstigde.

De hertog van Alva die geen geld bezat om zijne troepen te betalen, verzoon eene nieuwe belasting in Vlaanderen op, welke bestond met het heffen van een tiende gedeelte van den verkoop van alle mobiliare effecten, en dit telkens bij iedere verandering van eigenaar; het twintigste gedeelte der onroerende en eens het honderste gedeelte der waarde van alle voorwerpen. Hij betoogde aan de Staten des lands, dat dewijl de koningin van Engeland van den koning eene som van vier-honderd duizend kroonen had ontnomen, hij middelen moest hebben om zijne krijgslieden te betalen, die sedert langen tijd, geene soldij meer hadden gehad. De Staten die wel zagen dat deze nieuwe belasting den handel der Nederlanden ten gronde hielp, deden verstaan dat het

onmogelijk was zijne vraag toe te staan, aangezien dat de ambachtslieden en kooplieden verplicht zouden zijn, dikwijls het tiende gedeelte van eene en dezelfde koopwaar te betalen, en dat alvorens men had bewerkt en te koop gesteld de lakens, andere weefsels en voortbrengsels, men zoude moeten hebben betalen het tiende gedeelte van den wol, van het garen, van de verwestoffen, in een woord voor alle manufacturen afzonderlijk, dusdanig dat de koopwaren meerder dan hunne waarde zouden belast geweest hebben.

Niettegenstaande al de vermaningen welke de Staten aan den hertog van Alva deden, om het volk met deze nieuwe belasting niet te overlasten, ging deze generaal in zijne voornemens voort en wilde dat zulks geschiedde. Doch zoohaast deze nieuwigheid werd afgekondigd, vertrokken duizende familiën uit de Nederlanden, om zich elders te vestigen, als zijnde niet in staat van aan dien prijs koophandel te doen.

De ambachtslieden, de werklieden en menigte anderen, die niets meer te doen hadden of hunnen kost niet konde winnen, hitste zich meer en meer tegen den hertog van Alva op, riepen elkander te wapen om zich te wreken. Ter oorzake van deze nieuwe belasting, was het zoo gesteld, dat gansche steden zich oproer maakten en stout weg weigerden van den tienden penning, die men ongevoeglijk eischte, te betalen. Middelerwijl raadde de admiraal de Colligni de prins van Oranje aan, van vele personen van rang, door de vervolging van den hertog van Alva, vluchtelingen uit de Nederlanden, toestemming te geven om de zee te schuimen. De voorname van deze vluchtelingen was Willem de la Marc, heer van Lumay, aan wie men, alsmede aan zijne medegezellen, de naam van Zeegeuzen gaf. De raad van den admiraal de Colligni werd zeer nuttig

aan den prins van Oranje, welke niet aarselde van dadelijk de Zeegeuzen te ondersteunen, en welke zich van vele aanzienlijke plaatsen meester maakten. De steden, die geweigerd hadden van den tienden penning te betalen, verwoegden zich met hun, en door dien middel maakte de prins zich meester van geheel Holland en Zeeland, zijnde zoo gelukkig en zegenrijk op zee als hij ongelukkig te lande was geweest: want men heeft bemerkt, dat in een gedurige tienjarige oorlog, de Spanjaarden altoos door de Hollanders op zee verslagen wierden.

Ondertusschen dat de heffing van de vooropgemelde belasting, die Turnhout en alle andere fabriek- en handelplaatsen zeer verarmde, en de nog welvarende of enigzins bemiddelde fabrikanten en kooplieden het besluit deed nemen van naar den vreemden te verhuizen, had de pest in de vrijheid te Oud-Turnhout en omliggende dorpen, (1) nog niet opgehouden van hare slachtoffers te maken.

Te Oud-Turnhout op het Broosche eind, alzo genaamd omdat men er de arme personen, welke als ongeneesbaar beschouwd, naar toevoerde, was het zeer akelig. Men had aldaar op de heide, tusschen de Liermau en het Moddegoir, hutten en tenten gemaakt, waarschijnlijk om geen gebrek aan water te hebben. De heide achter de lage Darisdonck, bij de zoo genaamde *Schobbers* (2) gelegen, werd voor de verblijfplaats van minder gevaarlijke zieken bestemd.

Wij moeten veronderstellen, dat menschievende per-

(1) Door de bijdrage Litt. E 1°, zie men ook dat de pest ook te Gierle had geheerscht.

(2) Nu verkeerdelijk de Schabbers genaamd. De benaming van *Schobbers* gaf men aan personen die ter dier tijde, die pestelenten verzorgden.

sonen, onder het beleid van de klooster-heeren van Corsendonck, voor hunnen evenmensch opofferde. Immers deze heeren, met wie de vrijheid Turnhout gedurig voor het betalen van beden, lasten van sauve garden, enz., gedurig in twist waren, hebben dikwijls hunne bewezene diensten van dien en andere tijden ingeroepen. En, wij gelooven dat onze veronderstelling niet ongegrond is, wanneer men nagaat dat de vrijheid voor het verplegen van die ongelukkigen, weinig heeft uitgegeven. (1)

Te Turnhout werden de schamele menschen in het godshuis verzorgd, en de sterfgevallen hadden dit jaar in de parochie van S^c Pieter tot 148 belooopen, hetwelk aanzienlijk was voor de bevolking die er alstoen bestond. Deze verschrikkelijke ziekte had ook verschillende burgeren

(1) Zie de bijdragen Litt. D, 1°, 2°.

(a) Volgens de navolgende gevondene aanteekeningen moeten wij veronderstellen, dat men ten dien tijde veelal zijnen toevlucht nam tot huismiddelen.

a. Die bolus Armenus drincket met sulker water in den tyt dat die pestilentie regneeret dieghs behoet dat hem die pestilentie niet aenghecomen en sal ende diet is goet voor alle menschen.

b. Als ghy eerst by den siecken compt soo sulen vraghen waer syt gevoelen en hoe langh dat syt ghevoelt hebben want haddent syt langer gevoelt dan 24 uren, soo en soumense nyet conen hulpen. Dus wilt ghy dat seker weete, neemt syne Venetsche dryakel, die grootte van een hasenote, en ghevet den siecken in, hout hy dat binnen, soo is hem goet te helpen, en hout hyt nyet in, soo en mach men nyet helpen, want alsdan syn allen die aderen vol viers.

c. Voor een die de pest heeft

Ten eersten dat een mensehe dunckt dat hy die peste heeft soo sall hy terstont in nemen schavelinghe van eenen herts horen ghemengt met syn Venetsche dryakel, ghemengt met suerloock waters oft endyve water, en legt den siecken voor een goet eycken vier, het sal terstent vergaen, tis beproeft.

de vrijheid doen verlaten, en de komst van den Drossaard van Brabant, die er nog eenige had doen gevangen nemen en hunne goederen verbeurd verklaren, als beticht van aan de beeldstormerij niet vreemd te zijn geweest, of wel beschuldigd van aan de evangelische leering toe te behooren, had meer andere de wijk doen nemen. (1)

Het is te veronderstellen dat jonker Hugo Van Vroenhoven, waarvan wij in ons verslag van 1566 spreken, hetzelfde lot als jonker Baek had ondergaan. (2)

Wanneer men overweegt dat den offer in Ste Pieters kerk, op den dag der kerkwijding, 4 stuivers, en op Adlerheiligidag, na aftrek van een pot wijn, die men had gedronken, nog vijf oorden overliet, en dat drie ponden boter en negen eieren, die men ten dienste Gods had vereerd, 6 1/4 stuivers mochten opbrengen, is het niet moeielijk van te begrijpen dat hare inkomsten niet hoog beliepen. Wel is waar de levensmiddelen, dagloonen en den aankoop van voorwerpen, in de bijdrage Litt. E omschreven, waren dusdanig goedkoop, dat men aan eene schamele vrouw, die den offer en Ons Lieve Vrouw beeld bewaakte, acht dagen lang voor acht stuivers of voor een stuiver per dag, de kost gaf.

In deze bijdrage kan men ook opmerken dat het kappelken in 't Zand, dat op den weg van Oud-Turnhout, omtrent de hoeve Caers, volgens overleveringen van de oude burgeren, was gebouwd, en het einde der Otterstraat zoude hebben geweest, dat alstoen nog bestond.

(1) Zie bijdrage Litt. D, 3°.

(2) Zie bijdrage Litt. D; 4°.

1669.

De nieuwe gouverneur generaal Don Pedro de Velasco, die ter oorzaak van eene besmettelijke ziekte te Brussel, naar Mechelen was komen wonen, deed den 27 Januari den peis van Aix-la-Chapelle afkondigen, alsmede het gesloten verbond tusschen Spanje, Engeland, Zweden en Holland, in hetwelk was bepaald: *dat de Staten van Holland voor de kroon van Spanje zouden behouden de Oostenrijksche Nederlanden en dat zij en hunne bondgenoten den oorlog zouden verklaren, tegen al wie ondernam er de rust te stooren.* Lodewijk XIV van dit verbond ontevreden, smeedde een aanleg om zich hiervan bij de eerste gelegenheid te wreken, te meer dat de Hollanders een medalie hadden doen slagen, op dewelke zij Josué hadden doen verbeelden, die de zon stil hield, met de woorden *Sta Sol*, aantoonende door deze zinspeling, dat zij de spoedige overwinningen van Frankrijk, die de zon voor zinspreuk nam, hadden tegen gehouden.

Den 22e van de opgemelde maand, vergaderde zich ten stadhuize de *gecommiteerde* der stad en lande van Turnhout, ten einde over den uitkoop voor den vrijdom van logementen te handelen, waarvoor zij waren aangeschreven van wege Z. Exc. de gouverneur generaal. En, men bepaalde van den advocaat Van den Broeck te antwoorden en vollen last te geven van ten dezen einde vereeringen aan zekere vrienden te doen, en van volgens zijnen raad en welgevallen te handelen.

Ongetwijfeld hadden deze vrienden wat al te veel ijver voor de Turnhoutsche vrijheid getoont. Immers men ziet uit den brief van den raadsheer E. Helt, van den 30^e derzelfde maand, (1) dat H. H. de prinses van Oranje, hier reeds van onderricht was. Genoemden raadsheer zegt daar bij, dat de prinses met verwondering vernomen had, dat de magistraat van Turnhout, te Brussel den vrijdom van inkwartieringen of den afkoop van dien uit haren naam verzocht, en nauwkeurig wilde weten, wat daar van was. En dat, wanneer zulks buiten vermoede waar mocht wezen, de magistraat volgens eed en plicht in den naam van H. H. uitdrukkelijk moest *protesteren*, en tevens onderzoek behoorde te doen, wie zulks had ondernomen; want dat het H. H. eene groote misdaad oordeelde, van buiten hare kennis met haren naam te spelen, en ook ten allen tijde dusdanige verzoeken zoude doen ontkennen, waardoor de stad en den lande van Turnhout in groote ongelegenheid zoude kunnen geraken.

In zitting van 11 Februari, waarin de voormelde brief werd medegedeeld, *protesteerde* de magistraat van iets zonder voorwete van H. H. te hebben gedaan, en gaven hier van kennis aan haren raadsheer Helt.

Deze raadsheer deed op den 20^e derzelfde maand aan de Turnhoutsche welhouderen kennen, dat hij bij ontvang, aan H. H. hunnen brief had aangeboden, en aan haar in 't kort den inhoud van denzelfden had verhaald. Dat de prinses wonderlijk wel hunne verschooning, omtrent het voorwerp in zijne vorige missive gemeld, had laten gevallen, en hun volkómentlijk kon verzekeren, dat H. H. alle gelegenheid zoude trachten waar te nemen, om de welstand van hare stad en lande van Turnhout te bevor-

(1) Zie de bijdrage Litt. F.

deren, onder het vertrouwen nogtans dat men H. H. geene rechtvaardige misnoegen zoude geven, die hare bijzondere toegenegentheden tot hun zoude kunnen afleiden. Overigens antwoordende op de beleefde termen der welhouderen, zegde de raadsheer, dat hij geen ander oogwit had, dan mede te werken tot de voldoening van hunne achtbaarheden en derzelve belangen, wanneer die overeenkwamen met de handhaving van het hoog gezag en eerbied van H. H. Verder dat hij altoos zoude arbeiden dat er eene goede overeenkomst tusschen hen en de prinses mochte blijven, enz. (1)

Op den 23^e derzelfde maand Februari, wanneer men deze goede tijding aan de *gecommitteerde* mededeelde, werd er besloten van den heere hoofdschout, de schepen Mallans en de schout Steenhuyse van Lille, naar 's Hage te zenden, onder medeneming van eenige koppelen kapuinen en wildbraad, ten einde het H. H. zoude gelieven te *geweerdigen en te bezorgen voor hare onderdanen der stad en lande van Turnhout, eene vernieuwinge van d'acte van exemptie bij zijne Exc. den grooten Connestable en tegenwoordigen gouverneur dezer lande.*

Wanneer de besmettelijke ziekte verminderde, ging de gouverneur generaal Velasco, alle de provinciën en de steden der Nederlanden, die onder het beheer van den koning van Spanje behoorde, bezoeken. En na den algemeen staat van zaken van ieder provincie goed te hebben onderzocht, eischte zoo als hij zegde, aanzienlijke sommen, om de soldij van de krijgslieden van den koning te betalen. Hij vroeg van de Vlaanderen boven 12,000 *rations* per dag; eene som van 500,000 guldens comptante penningen, voor eigen gebruik en van ieder provincie der Nederlanden in

(1) Zie de bijdrage Litt. G.

evenredigheid, hetwelk dadelijk eene groote morring onder het algemeen veroorzaakte. En dewijl de handel kwijnend was en dat de pachters de hoeven, bovenmate belast, verlieten, uit hoofde dat zij niet konde betalen, vonden de eigenaars zich genoodzaakt van hunne goederen af te zien, ter oorzaak dat men hen dwong lasten te betalen, van gronden die niet meer werden beteuld of geene vruchten meer voortbrachten.

Evenwel de gouverneur generaal die wilde hebben wat hij van de provinciën had geëischt, ondervond echter dat geweld of verbeuring, hem het geld dat hij trachtte, voor hem zelfs en voor de betaling zijner troepen te bekomen, niet baatte. Hij was de eerste die de ambten en de lasten verpachtte, en aan die welke hem het meeste geld gaf toewees. Deze nieuwigheid bracht dadelijk in de bedieningen, niet alleenlijk onbekwame ambtenaren, om hunne functiën te bedienen, maar ook knevelaars, die stolen en het publiek geld aspersten, om door woekerij in te palmen den interest van groote sommen, die zij voor het bekomen hunner ambten hadden voorgeschoten. Lodewijk XIV goed onderricht van hetgene in Vlaanderen omging, zond doorslepen ministers naar de Nederlanden, om onder het volk oproer aan te stoken, en terzelve tijd om aan den gouverneur het heffen van groote sommen te versterken, hetzij met het verkoopen der ambten of andere lasten, terwijl zijnen staatsraad, na verzekerde middelen zoekt, om zich niet alleen van de Oostenrijksche Nederlanden, maar ook van de Vereenigde Provinciën meester te maken.

's Lands toestand was dusdanig erg gesteld, dat men in de vergadering van de algemeene kwartieren van Antwerpen op 26 April, op de beschrijving van den 19^e te voren, gehouden, voorstelde : dat men om de banen en

wegen van de kwaaddoeners vrij te houden, die de reizigers en bewoners dagelijks aanrandde en plunderde, men tot buitengewone maatregelen moest overgaan.

Hier op werd door de gecommiteerde besloten, dat men voortaan in alle dorpen en plaatsen goede en sterke wachten zoude laten gaan, om de kwaaddoeners, zoo militaire als vagebonden, uit de dorpen en van de banen te verjagen. Men besloot tevens van dezelve op te houden en te onderzoeken of zij van behoorlijke paspoorten waren voorzien, zoo niet, van dezelve in hechtenis te nemen en in de naastgelegene stad of justitie plaats op hunnen kost over te leveren. Van ook de naast gelegene dorpen en plaatsen te verwittigen, alwaar kwaaddoeners rondzwierven. Eindelijk van elkander behulpzaam te zijn, als de nood en de gelegenheid het zoude vereischen. (1)

Overigens werd er andermaal in die vergadering voorgesteld, van onder de kwartieren een vereenigings verbond te maken, om alle overkomende lasten gelijkelijk na evenredigheid te dragen, volgens een opgemaakt ontwerp, waarvan ieder kwartier eene kopij werd gegeven. (2) Er werd ook in die zitting bepaalt, van de beslissing hierover op 17 Mei binnen Antwerpen, in de Drie Snoeken in 't Kladdorp in te brengen.

Het is omtrent zeker dat al de kwartieren over dit bezwarend verbond hunne beslissing op het gesteld tijdstip niet hadden ingebracht. Evenwel zien wij dat op 22 Juni de gecommiteerde des lands van Turnhout zich vergaderde, om over eene missive geschreven uit Brussel, op den 14 derzelfde maand, door de heer P. Vetz, te beramen.

Door dezen brief werd de regeering van Turnhout verwittigd, dat hij bevel had hen te dwingen tot het voldoen

(1) Zie bijdrage Litt. II.

(2) Zie bijdrage Litt. I.

van hun aandeel in de toegestane som bij de zeven kwartieren van Antwerpen, voor afkoop penningen in plaats van *subsidie*. Hij gaf hen slechts zes dagen tijd na den ontvang van zijnen brief voor de betaling, en bedreigde hen dat zij anders met de militaire hand daar toe zoude worden gedwongen. (1)

Het land van Turnhout voldeed echter aan deze bedreiging niet, en de *gecommitteerde* besloten, de gevraagde betaling op te schorten, en een herhaald bevel van de genoemde Vetz af te wachten. Men bepaalde verder van al de *executiën* die des wege zoude worden gedaan, gelijkelijk door het land te zullen dragen. (1)

Het kwartier van Hoogstraeten en andere, werd ook aangemaand van zijn aandeel te betalen voor de schade veroorzaakt door de onderwater zetting van de polders van Eeckeren, Austruweel en Oorderen.

De *gecommitteerde* van Turnhout weigerden bij hun besluit van 20 Juli daar voor op te brengen.

In dezelfde zitting besloten zij eerstelijk van aan den heere Raad Mootzfelt te schrijven, om de welwillendheid van de prinses Amalia van Oranje, in te roepen tot het verkrijgen van ontlasting; en verder van H. H. op haren geboorte dag, eenige manufacturen, zoo als in de voorgaande jaren was geschied, te vereeren. De secretaris werd gelast een brief van gelukwensching aan de prinses te schrijven. (2)

Voor de verteeding der lijfwacht bij zijne Exc. de Conestable te Antwerpen, moest het kwartier van Turnhout, alle tien dagen 1779 gulden bijbrengen. Het aandeel hiervan werd door de *gecommitteerde* in zitting van 6 Augusti bepaalt, en bedroeg voor :

(1) Zie bijdrage Litt. K.

(2) Zie bijdrage Litt. L.

Turnhout	472—15
Arendonck	155—12
Weelde	90—15
Pouppel	90—15
Baerle	65—10
Ravels	60—17
Gierle	113—09
Lille	105—12
Wechel en Vlimmeren	52—13
Merxplas	99—08
Beersse	78—09
Vosselaer	30—08
Rumpst en Boom	184—15
Stabroeck	109—17
Wilmardonck	68—13
	1779—00

Men besloot tevens dat eenieder hiervoor zoude moeten bijbrengen en betalen aan zekeren heer De Bruyn. Verder werd de heer Marcus Pauly en de burgemeester Matthys Van Meurs, gelast naar Antwerpen te gaan, om met den heere markgraaf, over de zaken, de *gecommitteerde* bekend, te spreken.

In dezelfde zitting werd insgelijks het aandeel bepaald, welke de dorpen onder het land van Turnhout behoorende, moesten opbrengen in de 230 duizend gulden, door de zeven kwartieren van Antwerpen toegestaan, voor het oorlogsvolk te betalen.

Wij stippen deze verdeeling hierna letterlijk aan :

Repartitie nopende 230,000 dusent gulden ende dat op den reelen voet.

Turnhout	8956—04—4
Pouppel	2053—17—4
Ravels	1306—00—4
Wechel	1087—01—2
Lille	2239—17—1
Gierle	2472—06—0

Beersse	1726-15-9
Vosselaer	642-18-8
Baerle-Hertogh	1471-17-2
Merxplas	2190-03-0
	<hr/>
	24207-02-0

De dorpen niet wesende onder Haere Hoocheyt die prinsesse dou-
agière d'Orange.

Arendonck	3442-07-1
Weelde	2053-17-4
Rumpst en Boom	4232-16-0
Stabroeck	2772-03-0
Wilmardonck	1776-09-0
	<hr/>
	14277-12-5

Te samen 38484-14-5

Repartitie gemaect op den personen voet in de 230,000.

Turnhout.	12338-17 1/2
Arendonck	3997-15 1/2
Weelde	2330-14 1/2
Pouppel	2330-14 1/2
Baerle	1076-05 1/2
Ravels	1561-09
Gierle	2962-03
Lille.	2709-11 1/2
Wechel	1337-11
Merxplas	2560-06
Beersse	2023-01
Vosselaer	776-12
Rumpst	4753-05
Stabroeck	2801-09
Wilmardonck	1763-11
	<hr/>
	45923-06

De dorpen van haere Hoocheyt bedraegen 30276-11.
De andere dorpen 15646-15.

Om dit aandeel te kunnen betalen, waren de wethouderen van Turnhout verplicht een hoofdgeld te innen van 36 stuivers, voor elke man en vrouw, en voor de ongetrouwde boven de 16 jaar, 20 stuivers; alsook eene belasting welke men schouw- en ploeggeld noemde.

Deze belastingen bedroegen, te weten :

	Het hoofdgeld.	Het schouw- en ploeggeld.
Voor de Herenthalsche straat	366-13-»	314-08-»
» Gasthuisstraat	557-00-»	374-08-»
» Potterstraat	578-02-»	510-12-»
» Otterstraat	473-16-»	506-12-»
» Oosthoven	248-08-»	233-12-»
» Oud-Turnhout	205-14-»	221-12-»
» Broekzijde, Dijkzijde en Daridonck	171-16-»	148-04-»
» Schoonbroeck en Roy	201-01-»	194-12-»
» Schorvort, Severdonck, Winkel en Veedijk	284-00-»	304-16-»
» Papenbruggen, Lokeren en Stokt.	172-07-»	153-06-»
» Heizijde en Leemseinde	150-00-»	120-12-»
» 't Beggijnhof	230-00-»	000-00-»

Bij de vergadering van de *gecommitteerde* des lands van Turnhout van 9 Augusti, werd hen eene missive van de gouverneur generaal van den 1^e derzelfde maand medegedeeld, bevelende van dadelijk de vooraangehaalde sommen aan Don de Samore, voor den vrijdom van de militaire inkwartieringen te betalen. (1)

Men besloot in dezelfde zitting dat de schout Pauly, op dien dag nog naar Antwerpen zoude vertrekken om een wakend oog op Don Samore te houden, mitsgaders dat ieder dorp 's anderendaags hare sommen ten huize van den rentmeester Pauly zoude hebben te brengen, om Zondags daarna met de karre aan Samore te zenden en over

(1) Zie bijdrage Litt. M.

te tellen. Men bepaalde insgelijks dat de dorpen die in gebreke bleven, de schade zouden moeten betalen, wanneer daar over *executie* viel.

Het aandoel des lands van Turnhout, voor de schade van de onder water zetting van de polders van Austruweel, Eeckeren en Oorderen, dat men eerst had geweigerd te betalen, werd in dezelfde zitting bepaald voor :

Turnhout	42—07
Arendonck	14—03
Weelde	8—09 1/2
Pouppel	8—09 1/2
Ravels	5—04
Wechel	4—12
Lille	9—10
Gierle	10—10
Baerle	5—18
Mercxplas	9—00
Vosselaer	2—16
Beersse	7—01
Rumpst en Boom	16—00
	<hr/>
	144—00

De wethouders van het land van Turnhout werden aangeschreven van op den eersten Vrijdag in de maand October naar Antwerpen te komen, om over den uitkoop van het oorlogs volk hunne beslissing in te brengen.

Zij gaven door een kale verschooning te kennen, dat de dorpen onder de heerlijkheid van de prinses behoorende, deswegens geene resolutie hadden te nemen, als zijnde in bezit van eene *sauve garde*.

Doch over dit antwoord niet gerust, lieten de *gecommitteerde* geenen tijd verloren gaan, van de prinses Amalia van Oranje te smeeken, van mede te werken om vrijdom en ontslag te verkrijgen van de aanstaande winter-kwartieringen, waarmede zij waren bedreigd.

Hare hoogheid gaf hen bij brief, geschreven in de Oranje zaal den 13^e October, te kennen, dat zij volgens hare gewoontlike genegenheid en tot welstand van hare stad en lande van Turnhout, alles ten dezen einde zoude doen, en haren schout jonker Peeter Van Zoutelande gelaste, van met de gedeputeerde, die men zoude noemen, naar Brussel of elders waar het van noode mocht wezen, te gaan, om zoo als voor dezen den bedoelden vrijdom te mogen bekomen. (1)

Dadelijk besloot men ook van den raadsheer Helt te verzoeken, of hij zich niet zoude gelieve te geweerden van met den hoofdschout naar Brussel te gaan, om acte van vrijdom bij zijne Exc. de Conestable en gouverneur van deze Nederlanden af te smeeken.

De secretaris Hanegraef van Vosselaer en Beersse, werd tevens gelast den hoofdschout te vergezellen.

De afgevaardigden gelukten, na vele moeiten, door de medewerking van een waarschijnlijk hooggeplaatse persoon, die in de beraming van de wethouders onder de naam van Don Sthephano wordt opgegeven, en aan wie zij vier à vijf honderd pattacons hadden mogen aanbieden, in hunne herhaalde pogingen te Brussel mogten slagen. Zij verwierden den 11e December van den gouverneur generaal vrijdom der personele logeringen.

Het bekomen van dezen vrijdom, werd, zoo als men kan denken, met groot genoegen vernomen, want in het eerst van November was de colonel Poste nog met eenige krijgslieden betaling komen eischen, van eene *assignatie* van Don de Samore, en om hier aan te kunnen voldoen, had men vier duizend gulden op intrest te Brussel moeten lichten.

(1) Zie bijdrage Litt. N.

Overigens had de vrijheid Turnhout dit jaar, den dood van den stichter van het oud meisjes weezenhuis, de heer Cornelius Van den Plas, te betreuren.

Dezen weldadigen man werd op 28 November, in St Pieters kerk begraven.

Men maakte ook in deze kerk in 1669, eene nieuwe communie bank met negentien beelden en figuren, en waarvoor men 28 gulden betaalde.

De eerw. heer Petrus Van Ruermonde, in leven plebaan alhier, begiftigde de genoemde kerk met 150 gulden.

1769.

In dit jaar, dat men de vijf en twintigste verjaring van de inhuldiging der regering van den hertog Karel van Lorreinen te Brussel met grooten luister vierde, dat men rust en vrede genoot, hadden te Turnhout de volgende gebeurtenissen plaats.

De ontstane twist met den nieuwen heer van Turnhout, de graaf De Pestre, duurde nog altoos voort. Deze heer wende zich tot den souvereinen raad van Brabant en vroeg bij vertoogschrift, dat men aan de schepenen en gezworen dadelijk zoude bevelen, van te herstellen en de schade te vergoeden, welke zij door het uitwerpen der geplante boomen, op den dijk achter Lokeren hadden veroorzaakt, enz.

Dit beklag deed de verbittering, welke men tegen de graaf had opgevat, niet verminderen, en de oude en nieuwe schepenen, welke de president-schepenen De Wilde, op 16 Januari had bijeengeroepen, besloten eenstemmig dat, vermits de heer van Turnhout nooit eenig recht van beplanting binnen die gerechtigheid had gehad, men zich daartegen op zijn krachtigste moest verzetten, en de zaak daar uit voortvloeiende tot het einde toe moest vervolgen, alsmede van den procureur Van Noeteren hiermede te belasten. (1)

Daar de graaf De Pestre ondervondt, dat hij met de Turnhoutsche wethouders in zijne voornemens niet kon

(1) Zie Bijdrage Litt. O.

slagen, begaf hij zich den 24 April door den hoofdschout de Fierlant vergezeld, in de zitting van de schepenen, gezworen en *gecommitteerden*, en deed hun den voorstel om een gedeelte heiden te koopen.

De heeren schepen Lauwers, Savelkoel en Broeckx, gezworen, doctoor Loyens en De Visser, *gecommitteerden*, werden gelast zijnen voorstel te onderzoeken.

Van dit onderzoek, dat onverwijld plaats had, werd twee dagen later, in eene opvolgende zitting, een mondelings verslag gedaen, en de schepenen, gezworen en de gecommeeerde uit de gegoeiden, alsook de voorname eigenaren besloten eenparig van :

Aan den grave geene heide te verkoopen als voor den vollen eigendom, welken eigendom zij beweerden aan de gemeente, volkomen en bij uitsluiting van alle andere toe te behooren, en znlks gelijk aan de ingezetenen van alle oude tijden tot dan toe was verkocht geweest, zonder eenige andere uitzondering of voorwaarden.

Van op dien voet bereid te zijn, aan den graaf te verkoopen dusdanige gedeeltens heiden; welke bevonden zouden worden, gevoeglijk zonder nadeel voor de ingezetenen, konde gederfd worden; en indien de graaf op dien voet geliefde eenige heiden te koopen, men voor eerst zoude vervreemden op de voorwaarden gelijk aan de andere ingezetenen, de geheele heide liggende voor de Ketshoeve (1), alsmede het Ven in de Baerle-heide, door den heer Vermanden reeds omgraven met 60 à 80 bunderen daar omtrent liggende, zoo als die aldaar zonder nadeel, der ingezetenen zullen kunnen gederfd worden. Overigens dat men van die resolutie kopij aan den grave zoude behandigen.

(1) Thans onder Vosselaer, westwaarts de Vischbeek, om naar het grooten Houtbosch te gaan.

De notaris H. J. Noten; als administrateur van de goederen van de gelijke kinderen van wijlen N. F. Bols, gelegen binnen stads gerechtigheid, verschoen in dezelfde zitting, en verzocht afschrift van de gedane voorstellen door den grave De Pestre, wegens het aankooopen der heiden gedaan, als zijnde zijne principalen, de meest geïntereerde der gemeente in die te doene verkoop; allen buiten de stad woonachtig. (1)

Het is te denken dat het voorgenomen besluit, de graaf De Pestre geene voldoening had gegeven. Immers wij hebben bestatigd, dat het ingelegd proces werd voortgezet, en dat de vrijheid Turnhout dit jaar betaalde, aan den procureur Van Noeteren 708 gulden 7 stuivers; aan den notaris Geerts en commissaris Otto 320 gulden 1 $\frac{3}{4}$ stuiver; en aan de advocaten Zerezo en Van Genechiten, voor honorairen, samen 320 gulden 18 stuivers.

Den 5^e Mei bracht den heere hoofdschout de Fierlant aan de schepenen ter kennis, dat er aan den heer Van Gorcum, niettegenstaande het onvoordeelig gegeven advies, provisioneel door het hof vrijdom van accijs was verleend, voor twee stukken wijn, zes tonnen buiten bier, mitsgaders van alle burgerlijke diensten. De heffing van octrooi-rechten heeft ten allen tijde gemor veroorzaakt.

In de maand Juli had men in de Potterstraat, eenen zekeren oloop van volk, ter oorzaak van den aanslag van een zakje zout, dat een jong meisje had gesmokkeld. De commies welke dit zout had aangeslagen, was een man met ros hair, en wilde de bekende met hare vracht naar 's lands kantoor brengen, doch het meisje ontvluchtte in het huis van de kinderen P. Vannoort. Ondertusschen dat de commies het meisje opzocht, blaasde men den horen en

(1) Zie bijdrage Litt. P.

de kinderen doorliepen de straat, roepende : « de vos is achter de hinnie, » hetwelk eene menigte volk bijeen verzamelde. De commies, welke men nogtans niet mishandelde, maar belette van het meisje op te zoeken, vond het geraden het hazenpad te kiezen. Men deed hierover een gerechterlijk onderzoek, dat evenwel op niets uitliep.

De Turnhoutsche kermis werd volgens gewoonte luisterlijk gevierd. Aan al de gilden gaf men, voor het vergezellen van de processie, afzonderlijk een ton bier en aan de paters minderbroeders veertien gulden.

Op 4 September riep de hoofdschout jonker de Fierlant de schepenen, gezworen en *gecommitteerden* uit de gegoeiden bijeen, en berichten hun : 1° dat de dienende burgemeester moest voorzien worden, van de noodige middelen om 's lands lasten te kunnen betalen, en waartoe eenige beden behoorden afgelezen te worden; en 2° van de vraag van wege de kanonik Reul gedaan, ten einde van restitutie van hetgene hij zegde wederrechtelijk betaald te hebben, voor accijns van bieren alhier gebrouwen, waarover hij vrijdom eischte.

Overigens gaf hij in bedenking : 3° wat er behoorde gedaan te worden met den knecht van den heer Vermanden die, alhier getrouwd, geen poitery (burgerrecht) wilde betalen, 4° in hoe verre de wegen moesten verbeterd worden, dewelke van ouds altijd door de gemeente onderhouden waren; en 5° of er geene verandering behoorde te geschieden aan de ordonnantie betrekkelijk den Aard, (1) aangezien er vele moeilijkheden konden spruiten over zaken mondelings voorgedragen.

Er werd vervolgens besloten :

Over het eerste punt van toe te staan en af te lezen 11 reële en 39 personeele of neering beden.

(1) Gemeente gronden.

Betrekkelijk het tweede punt, dat aan het verzoek van den heer Reul niet kon worden voldaan, dan ingeval, wanneer de kanoniken geheel en afzonderlijk brouyden; men hem alsdan vrijdom van den accijns zoude laten genieten.

Aangaande het derde punt, van iedereen te doen betalen ingevalge het advies, en ingeval van oppositie de zaak voor den heere hoofdschout af te dragen.

Wegens het vierde punt, van de wegen te maken overal tusschen de gemeente beplantingen, en de Kruisdijk ten deele bij provisie.

En nopens het vijfde punt, van den heere hoofdschout en schepenen te verzoeken, van de politieke ordonnantie zoodanig te wijzigen, als zij naar gelegenheid van zaken zouden bevinden te behooren. (1) Men zie overigens de gewijzigde ordonnantie hierover in de bijdrage Litt. R.

Den 21^e October werd er ook eene nieuwe ordonnantie van wege de Turnhoutsche wethouderen in zwang gesteld, betrekkelijk de steenovens en de potovens. Bij deze ordonnantie werd bepaald, dat niemand binnen Turnhout aan den steenweg, mocht steenovens zetten, dan op eenen afstand van twintig roeden van alle huizen, schuren en andere gebouwen. En buiten den steenweg op vijftien roeden, op boete dat dezelve, ten hunnén dubbelen kostte zoude worden afgebroken, en boven dien verbeuren twee pond groot, volgens keurboek te verdeelen.

In het najaar had men andermaal in Holland, eene besmettelijke veeziekte te betreuren, en op 10 November gaf ons staatsbestuur een placeaat uit, tot het bevechten der ziekte, welk placeaat te Turnhout, den 19^e derzelfde maand werd afgekondigd. Bij art. 10 van dit reglement, werd aan

(1) Zie bijdrage Litt. Q.

alle inwoners van plaatsen, twee mijlen van het Hollandsch grondgebied gelegen, bevolen, van alle slag van vee in de stallen opgesloten te houden. En bij het art. 3 van alle honden op den band vast te leggen.

Daar de substituut procureur generaal had verklaard, dat de genoemde twee artikels aan Turnhout toepasselijk waren en nauwkeurig moesten worden nagekomen, riep de heer hoofdschout jonker de Fierlant, de heeren schepenen, gezworen en *gecommitteerde* uit de gegoeiden, ter schepenen kamer, op 20 November bijeen; ten einde allen twijfel op te lossen en te weten, in hoeverre de voorschriften van dit placeaat moesten worden uitgevoerd, vermits men vermeende dat de vrijheid meer dan twee uren van de grenzen was gelegen, enz.

Hierop werd besloten bij provisie te beginnen met het placeaat werkstelling te maken : Op de Paai, Castelijn, Heizijde, Aart, Meienbosch tot Oosthoven en Schuroven, en dit inmiddels dat de heer Van de Cruys door den heere hoofdschout zoude worden gesproken, om er alsdan nader over te beramen. Het voorgemeld besluit, werd na de onderhandeling met den heer Van de Cruys, gehandhaafd.

Ondertusschen dat men zich aan de voorschriften van het opgemeld placeaat gedroeg, en dat het vee van landbouwers hier en daar met de ziekte werd besmet, gaf de hertog Karel van Lorreinen, den 14 December eene ordonantie uit, waarin hij deed kennen, dat het voor de nauwkeurige uitvoering van het opgemeld placeaat noodig was, eenige personen te benoemen en in de verschillende kwartieren van Brabant te stellen, welke personen zich met de substituut-procureur generaal, ten zelfden einde te Antwerpen geplaatst, briefwisselingen zouden onderhouden. De hertog benoemde de advocaat De Cock, voor de uitvoering van meergemeld placeaat, van Sondereygen af tot

Olmen toe. De vrijheid Moll werd als het Centrum van zijne bewerkingen aangewezen. De Cock behoorde ook te Corresponderen met de Meyer van Zichem, met Crabeels te Diest en met den advocaat de Vigneron te Thienen geplaatst. (1)

Men had ook de vrijheid Turnhout met eenige *recruten* van het regiment van Saxon Gotha en met de dragonders van St Igeron belegd, tot het bewaken der grenzen, voor het inbrengen van het Hollandsch vee, waarvoor men 388 gulden, elf en een halve stuiver uitgaf. Voor de *patrouillen* of nachtwachten betaalde men voor vuur en licht negen en negentig gulden.

Dat de gemelde ziekte hier en in den omtrek van Turnhout, nog al veel schade bij de landbouwers had veroorzaakt, kan men afleiden door de uitgaven die de vrijheid had gedaan, en waarvan wij de bijzonderste hiervan aanstippen :

Men betaalde namelijk : 1° Aan den burgemeester Adriaan Michiels en aan de schepenen, honderd gulden 12 stuivers; voor hunne vacatiën en devoiren in 't visiteren der zieke beesten, voor het opnemen, branden en dooden derzelve, enz.

2° Aan de keurmeesters die de schepenen vergezelden, zestien gulden 6 stuivers.

3° Aan M. Willekens, smid-expert, om te weten eendeels of het de besmettelijke ziekte was, en anderdeels voor het bezichtigen der stallen, waar men ziekte vermoedde, als op de Heizijde, te Severdonek, te Schoonbroeck en op het hof ter Duinen, veertien gulden 8 stuivers.

4° Aan Peeter Goir, smid-expert, voor dezelfde redenen, dertien gulden 6 stuivers.

5° Aan Adriaan Stakenborghs, smid, voor id. te Schoonbroeck en Leiseinde, vier gulden 12 stuivers.

En 6° Aan De Bondt, id. id. elf gulden 2 1/4 stuivers.

(1) Zie bijdrage Litt. S.

Voor gestorven en gedooide beesten, die met de besmettelijke ziekte waren behebt, werd er uitgegeven overeenkomstig de placcaten :

1° Aan Adriaan Van Gael, vier gulden 4 stuivers, in voldoening van eenige gestorven beesten, op bevel van het magistraat geopend, om de ziekte te kunnen ontdekken.

2° Aan Jacobus Peulinx en Cornelius Peeters, twee gulden twee stuivers, voor het maken van putten om de gestorven beesten in te delven.

3° Aan Jan Thys, J. B. Wouters, Jan Jacobs, W. Feyen en Michiel Bastiaensen, voor dezelfde werkzaamheden, samen vijftien gulden 18 stuivers.

Overigens betaalde men voor schadevergoeding van zes gezonde beesten gedood te hebben, honderd acht en zeventig gulden; en voor het uitvoeren der stallen en andere aangewende middelen, tot het voorkomen der ziekte, drie honderd zeven en veertig gulden 15 stuivers.

Er werd ook een biddag voor het ophouden der ziekte gehouden, en eene solonneele missé ter eere van St Rochus in St Pieters kerk gelezen, alwaar men toen ook een *suisse* of hondenjager had, met name Peeter Van Opstal, welke eene jaarwedde van twaalf gulden genoot.

Bij het afsterven van den kanonik A. De Vries, werd de collatie van 't benifcie Ste Catharina, geconfereerd aan den eerv. heer Hubertus Van Lissum, priester en kapellaan alhier.

Buiten den tegenspoed van de veeziekte, had men zich anders dit jaar te Turnhout over niets te beklagen. De openbare gezondheids-gesteltenis was zeer goed geweest, want de gasthuisnonnen ontvingen slechts drie honderd zes en tachtig gulden 8 stuivers, voor 1288 dagen verplegingskosten der armen zieken, berekend tegen 3 1/2 stuiver per dag, hetwelk gemiddeld nog tegen geen 3 1/2 persoon, per dag uitkwam.

En de tijkfabrikatie, zoo als men in ons vorig verslag heeft gezien, was, volgens den nieuwen heer de graaf De Pestre, in vollen bloei, daadzaak welke wij ook met het geven van den volgende naamlijst, waarin nog vele onzer huidige inwoneren, de namen hunner voorvaders zullen aantreffen, bestatigen.

Lyst der meesters (1) van desen ambachte de tyckenatie 1868.

1 J. B. Robert, Jans sone, hoofman.	29 Cornelis Van Dacl.
2 Guil. Verhoeven.	30 Adrianus Van Gorp.
3 Aug. Sanen.	31 Wouter Van Deun.
4 Jan Guil. Robert.	32 Geeraert Elen.
5 Adrianus Van Pelt.	33 Peeter Sels.
6 Adrianus Michielsen.	34 Jacobus Van Bladel.
7 Petrus Robert.	35 Jan Jespers.
8 J. B. Vueghs.	36 Martinus Feyen.
9 Jacobus Van Pelt.	37 Peeter Bertels.
10 Jacobus Souffers.	38 J. B. Verboeven.
11 Symon Plasmans.	39 Peeter Vogels.
12 Petrus Jh. De Meyer.	40 De wed. Cornelis Mertens.
13 J. B. Van Opstal.	41 J. B. Van Bladel.
14 Jan Fr. Plasmans.	42 Hendrik Dirckx.
15 Joannes Guil. De Visser.	43 Wouter Donckers.
16 Joris Dierckx.	44 Jan Maes.
17 Peeter Dirikx.	45 Cornelis Van Est.
18 J. B. Hessels.	46 Jan Van Aken.
19 Hendrik Janssen.	47 Peeter Maes.
20 Francus Aerts.	48 Adrianus Pelekman.
21 Jan Lodens.	49 Adrianus Van Laer.
22 Peeter Jacobs.	50 Antony Anthonissen.
23 Wouter Nysmans.	51 Adrianus Claescens.
24 Cornelis Lybens.	52 Wilboord Claesen.
25 Huybrecht Dieltjens.	53 Adrianus Vertnian.
26 Jan Bastiaensen.	54 Jan Luynen.
27 J. B. Mertens.	55 Peeter Sels.
28 Antony Leysen.	56 Jan Hermans.

(1) Wij vermeenen ter opheldering te moeten zeggen, dat men den naam van meesters gaf, zoowel aan de fabrikanten als aan de wevers die een proefstuk hadden gemaakt en aan de tyckenatie ingeleverd.

- 57 Jan Haecckx.
 58 Melchior Hessels.
 59 Jacobus Maes.
 60 Balthazar Aerts.
 61 J. B. Delen.
 62 Cornelis Adriaensen.
 63 Hendrik Nuyens.
 64 De wed. J. B. Lokermans.
 65 Judocus De Visser.
 66 Franc. Luyckx, Simons zoon.
 67 De wed. Fr. Van Pelt.
 68 De wed. Peeter Dé Meyer.
 69 De wed. Simon Luyckx.
 70 Ignatius Van Lissum.
 71 Francus Deneus.
 72 Hermanus Barrrens.
 73 Joseph Moons.
 74 J. B. Hendrickx.
 75 Jan Anthony Discon.
 76 Jan Pelckmans.
 77 Ludovicus Bouweracrts.
 78 Adrianus Baeyen.
 79 J. B. Verassen.
 80 Walterus Geus.
 81 Cornelis Dergent.
 82 Cornelis Beirens.
 83 Adrianus Hermans.
 84 Jacobus Pelckmans.
 85 Peeter Vekemans.
 86 Peeter Mertens.
 87 Jan Discon.
 88 Francus Vennen.
 89 Adrianus Lenaerts.
 90 J. B. Bruynseels.
 91 Joseph Haecckx.
 92 Francus Bauweraerts.
 93 J. B. Adriaensen.
 94 Michiel Janssen.
 95 J. B. Vinckx.
 96 Nicolaes Bruynseels.
- 97 Jan Corn. Aerts.
 98 Petrus Jh. Willekens.
 99 J. B. Willekens.
 100 Nicolaes Symons.
 101 Adrianus Leyten.
 102 Adrianus Delen.
 103 J. B. Jacobs.
 104 Jan Verheyden.
 105 Guil. Peeters.
 106 Mathys Van de Moer.
 107 Peeter Mathé.
 108 Arnout Geivers.
 109 Willem Garstmans.
 110 Andries Van Laer.
 111 Christiaan Van Couteren.
 112 Ludovicus Lemmens.
 113 J. B. Janssen.
 114 Antonius Hendrickx.
 115 Jacobus Vueghs.
 116 J. B. Pelckmans.
 117 Van de Plas.
 118 Joseph Van Bladel.
 119 Peeter Michielsens.
 120 Cornelis Cnaepkens.
 121 Francus Hessels.
 122 Cornelis Van Deun.
 123 Peeter Stuyck.
 124 Adrianus Peinen.
 125 Peeter Jacobs.
 126 Peeter Dommeleirs.
 127 Andries Sips.
 128 Peeter Van Eyck.
 129 Adrianus Hermans.
 130 Michiel Pauwels.
 131 Peeter Broockx.
 132 Augustinus Nuyens.
 133 Peeter Janssen.
 134 Peeter Pelckmans.
 135 Francus Hendrickx.
 136 Jacobus Janssen.

- 137 Adrianus Verdoneck.
 138 Carel Matthyssen.
 139 Theodoor Van Deun.
 140 Mathys Peeters.
 141 Antony Geivers.
 142 Hendrik Michielsens.
 143 Francus Luyckx, Corn. zoon.
 144 Josephus Aerts.
 145 Adrianus Geenen.
 146 Wouter Bouweraerts.
 147 Adrianus Mertéens.
 148 Lenaert Van Oproy.
 149 Francus Dieltiens.
 150 Aug. Dieltiens.
 151 Carel Joosen.
 152 Peeter Faes.
 153 Adrianus Truyens.
 154 Jacobus De Wilde.
 155 Wilhelmus Geerts.
 156 Francus Hassineckx.
 157 Antony Driesen.
 158 Jan Sels.
 159 Adrianus Adriaensen.
 160 Jan Der Gent.
 161 J. B. Joosten.
 162 Peeter Beirens.
 163 Willem Hermans.
 164 Jacobus Peeters.
 165 Peeter Nuyts.
 166 De wed. Corn. Huysmans.
 167 Jan Geivers.
 168 Jan Leyten.
 169 Jan Carel Roevens.
 170 Jan Anthony Keveleirs.
 171 Anthony Verheyden.
 172 Peeter Geenen.
 173 Amont Jansen.
 174 Martinus Leuds.
 175 Jan Borghs.
 176 Joseph Pelckmans.
- 177 Peeter Van Irshot.
 178 Gisbertus Janssen.
 179 Adrianus Daneels.
 180 Francus Pelckmans.
 181 Michiel Vues.
 182 De wed. P. Verhemeldonck.
 183 Francus Van Schaluyneyn.
 184 Peeter Vekemans.
 185 J. B. Peeters.
 186 Anthony Keveleirs.
 187 Arnoldus Keveleirs.
 188 Martinus Mertens.
 189 J. B. Van Immerseel.
 190 Carel Cremers.
 191 J. B. Jacobs.
 192 Abraham Vueghs.
 193 Mathys Wouters.
 194 Jan Wouters.
 195 Peeter Direckx.
 196 J. B. Bynen.
 197 Adrianus Beirens.
 198 Jacobus Mussels.
 199 Hendrik Proost.
 200 Ant. Riemens.
 201 Hendrik Bruynseels.
 202 Cornelis Vervoort.
 203 J. B. Vues.
 204 Anthony Merla.
 205 J. B. Van de Ven.
 206 De wed. Ant. Michielsens.
 207 Peeter Janssen.
 208 De wed. Peeter Vueghs.
 209 Peeter De Brouwer.
 210 Francus De Brouwer.
 211 J. B. Verachter.
 212 Sebastiaan Hendrickx.
 213 Jan Sips.
 214 Adrianus Clasen.
 215 Peeter Luyckx.
 216 J. B. Luyckx.

217 Cornelis Janssen.	228 Philippus Eyckens.
218 Adrianus Geerts.	229 Jan Melis.
219 Peeter Dieltiens.	230 Jan Sels.
220 Wouter Bruynseels.	231 Wouter Broeckx.
221 Josephus Bossehaerts.	232 Peeter Maes.
222 Martinus Elen.	233 Peeter Van Deun.
223 Jacobus Van Gorp.	234 Francus Dirckx.
224 J. B. Van Eyck.	235 Nicolaes Van Gorp.
225 Peeter Roevens.	236 Cornelis Van Immerseel.
226 Cornelis Nuyens.	237 Judocus Joosen.
227 Peeter Kreckels.	238 J. B. Saldien.

Gedurende de jaren 1768-1769, lieten hun 58 leeringens opschrijven, welke werkten bij vrije meesters, en betaalde daarvoor aan de *tijckenatie* 406 gulden; $\frac{1}{3}$ hiervan werd aan den huisarmen uitgekeerd, als inboorling betaalde men hiervoor 7 gulden en als afboorling 36 gulden.

18 Personen deden alsdan ook hunne proeven zoo van leermeester van het ambacht als voor de koopmanschap.

De proef van het ambacht kostte 18 gulden en de twee proeven het dubbel.

Ten slotte, Mijne Heeren, durven wij op uwe aanhoudende medewerking betrouwen, om ons innig en wederzijdsch doel, voor stadsbelangen te bereiken.

Aldus gedaan en voorgelezen in openbare zitting van den gemeente-raad te Turnhout, den 4 October 1869.

Ter ordonnantie :
DE SECRETARIS,
P. J. HEUVELMANS.

DE BURGEMEESTER,
J. A. C. HOEFNAGELS.

BIJDAGEN.

1869.

A.

Alzoo die hertoch van Aya Marquis van Coria, etc., lieutenant Gouverneur en capitain-generael van wegen des coninx onses allergen. heeren in syner Majt. landen van herwaerts overe verstaen heeft dat die van Hoogstraeten, Meerle, Wortel, Meir, Minderhout, Castel, Brecht en eenige andere dorpen daer ontrent gelegen, niet voldoen en hebben der leveringhe die by commissarissen van wegen syner Excellentie geordineert, hen hier bevorens opgelegt en belast is geweest te doene binnen de vryheyt van Turnhout, van haver, hoy en stroo, tot onderhoudenisse van de lichte peerden syner Mat^e. aldaer liggende. Twellinck eenen aekt is van ongehoorsaamheyt en verachteringhe van der selver syner Mat^e. dienst die nyet en staet te lyden, syne Exc. in staet en van wegen syner voors. Mat^e. ontbiedt en beveelt zeer scherpelyck allen en yegelycken officieren, wethouderen en ondersaeten van ellick der dorpen den wellicken eenige leveringhe als boven binnen Turnhout te doen belast is geweest, dat sy van stonden an en sonder eenich vertreck volleveren en continueren te fournieren den tax van haver, hoy en stroo, hen luyden by den voors. commissarissen gesteld. Den selven laeten weten dat tegen den ghenen die des

in gebreke syn sullen geexecuteert sullen worden, sonder quyttscheldinghe de penen by den voirs. commissarissen daerop geordineert, met noch voordere correctie soe men bevinden sal te behoiren. Daerna een yegelyck hem mach weten te reguleren en syne schaden te schutten. Ghedaen te Brussel onder den naem van syne Exc. hier onder opgesteld den tienden dach Augusty XVIIX.

(Geleekend door den Hertog).

En ter ord^{de} van Syne Exc.
(Get.) BERTI.

B.

Eersame wyse ende seer voorsichtige heeren, wy gebieden ons seer ernstelyck inne U goede gratie derselver mits desen adverteren dat wy u luyden op u versoeck ons voorgehouden, voor antwoorde laeten weten, dat wy (omme vrientschappe te onderhouden), begeeren 't selve u versouck te achtervolgen, te weten dat wy nae mate van onsen tax van de leveringe zullen contribuieren, ende u luyden ende den anderen dorpen tot onderhoudenisse van der compaignie der ruyteren althans tot Turnhout liggen bedwongen, zullen helpen gelden ende dragen die costen by Jeromyno Verschept en uwen secretaris Verteert int solliciteren omme van der voirs. compaignie verdrach te hebben, behoudelyck ende indyen gevalle dat wy (deselve compaignie van Turnhout veretrocken synde) daff alsdan geheel worden ontlast. Ende in kennisse van desen heb ick Jan De Cort, Jans sone, gesworen clerck der schepen inne Beec in den name ende ter ordannantie van den selven schepen dit onderteekent op ten 8^e dagh van Octobri 1569.

(Get.) J. DE CORT.

C.

Noch by den rentmeester betaelt aan Hendrick Van Geldrop omme by den voors. Geldrop te tellen aan H. Van de Moer en Jan Lathouders, voerluyden, ter saecken van haeren dienst by hun gedaen, onsen genheer den coninek met heure wagens in den leger tegens den prince van Orangien, als blykt by de rekeninghe. LV Rinsguldens, VI st.

D.

EXTRACT uit de rekening van den gasthuismcester Frederik Timmers 1567-1569.

1. Wouter de Waequer ter saccke van de bueren geleverd in den noot van der peste aen Wouter de Holdermaker ende luysgesinne, ter ordonnantie van schepenen betaelt 8 rinsg. 9 st.
2. Diercken Van Myerde, Joost sone, ter gelycker ordonnantie betaelt van bier ende broot aen diverse schamele persoonen in den pestyt. 16 rg. 15 st.
3. Peeteren Deuren, verwaerders van den gasthuise op rekeninge van synen dienst van der pesten gegheven by consent van schepenen, 2 rg. Item alsoe Sentus int sieckhuys geraecté te comene sieck van der pesten, heeft desen gasthuismcester den selven van boter, bier, broot ende andere nootruften moeten versien, zoe voor hem als voor syn dochter en daer af betaelt metten maecken van den graven, dootkisten. 2 rg. 3 st. 1 braspenning.
4. Aen boter, bier ende broot voor de gevangene bij den Drossaert van Brabant int gasthuys gelegen. 33 st.

E.

EXTRACTEN uit de kerkmeesters rekening van S^e Peeters van Franchois en Adriaen Reyns 1569-1570.

- 1^e. Ten tyde van der peste heeft dese kerekm. den kerekmcester van dyen jaere van Ghierle gesonden tot reyninghe van der kerek, vier pont fyns wieroocks, elk pondt tot 10 1/2 st. Int cappeleken int sant gemaect, 6 voeten nieu gelas verdint aen den voet 3 st. Voor een schoon nieu dwale met blau streepen gekocht 2 rg. 10 st. Voor de kosten een zeel beneden om de grooté clocke mede te luyen 4 st. Op Turnhout kermisse den luyders van der grooté clocke, 6 st.

Op doctavie daernaer want men noch eens processie ghinck, 2 st.
Een schamel vrouwe die den offer ende ons lieve vrouwe bewaerde
8 dagen den cost gegheven, alle daghe een st. voor den cost. 8 st.
Betaelt Anthonis de Schilder voor de cruycen op de pilereen te
schilderen 7 st.

Id.	id.	voor een tabernakel boven Sinte Fran- ciscus te maken 18 st.
Id.	id.	dat hy aen den beyaert heeft ver- maeckt metten koperdraet 4 st.

Op kerekwyinge is den offer geweest 4 st.

Aller heylighen isser eenen pot wyns gedroncken ende dien betaelt,
geoverd 1 1/4 st.

Den 4^e Juny vercocht 3 ponden boter en 9 eieren 6 1/4 st.

Den 18 Julij tuytfaert uwten luypaert van den vader ende dochter
met 3 kinderen, voor luyen, 9 st.

Den 27 Octobris in de roose gestorven een koopman en hier niet
begraven, voor syn kerekrecht betaelt 5 rg. 8 st.

2° Item noch is de voors. kereke jaerlycx heffende vier lopen
cörens, staende bepandt op een huysinghe ende hoevinghe wylen
Ysabel Ledders, gelegen en gestaen in de Cortstraet nae Oosthoven
te gaen, toebehoort hebbende Joncker Hugo Van Groenhoven ende nu
ter tyt toebehoorende, Peeteren Schotelmans, verschenen hier lichtemis
ende in gelde gedoocht te betalene met 20 st.

*Id. Id. Rekening van den kerckmeester Franchoys Van den Cloot
1568-1569.*

3° Item van de kereken goeden wech te vluchten als den prins
by Thienen was, en van weder te brenghen. 3 rg. 2 st.

Item betaelt Frans Nuyen van dat hy sinte Cristoffel ophesedt
hadde by ordonnantien van schepenen. 30 st.

F.

11 FEBRUARI 1669.

Myn Ed. Heer,

Haer Hoocheyt met verwondering vernomen hebbende, dat de magis-
traet van Turnhout tot Brussel soude doen solliciteren om te mogen
bekomen exemptie van de inquantiering ofte redemptie van dyen,
heeft daer over doen schryven aen de vs. magistract en voorts my
gelast UEd. aen te schryven UEd. hem exactelyk sal hebben infor-
meren wat van de voors. saccke is, en in cas sulex (buiten vermoede
waer mochte syn), dat UEd. volgens edt en plicht in de naeme van
Haer Hoocheyt daer tegens expresselyck sult hebben te protesteren,
en oock rechange doen, wie sulex soude mogen hebben ondernomen,
want haer Hoocheyt oordeelt het een hooch criem te syn, dat men
buyten haer wete en kennisse met haer naem speelt, en zal (sonder
twyffel), t'allen tyde soodanige sollicitatien doen des advoyeren, waer-
door de stadt en lande van Turnhout in merkelycke ongelegenheit
soude connen geraecken, derhalve UEd. wyse directie recommerende
de Vhoedinge van soodanige verweyderinge.

Blyve Mynheer UEd. gediensstige

Hage, den 31 January 1669.

E. HELT.

Mynheer Joncker Peeter Van Zoutlande, Schouteth van Turnhout.

G.

Ed. Achtbaere Heeren,

Op den ontfanck van UEd. achtbaere missive hebben wy aenstonts
aen haer Hoocheyt gepresenteert en in substantie den inhoud van dyen
verhaelt hebbende, heeft haer Hoocheyt wonderlyck wel haer lacten
gevallen de excuse by UEd. achtbaerheden gedaen, ontrent het subiect
in myne vorige missive vermeldt, en can UEd. achtbaerheden vol-
comentlyck verseeckeren dat H. H. by alle occasie sal trachten te

procureren de welstandt van haere stadt en lande van Turnhout, onder vertrouwen nochtans, dat aen haar egeen rechtveerdige redenen van misnoegen worden gegeven, die H. H. van die bysondere toege-negentheden tot UEd. achtbaerheden souden connen diverteren, en belangende de seer beleefde termen in myn reguart daer by gestelt, sal onder behoorlycken protestatie connen verclaeren, dat ick egeen andero intentie hebbe, en wat in my is te contribueren tot satisfactie van UEd. achtbaerheden int particulier, en der selver intresten voor soo veel deselve het hooch gesach en respect van H. H. en de conservatie van dyen, soo 'sal altoos daertoe arbeyden. dat er een goede overeencompste mach syn tusschen het recht dat UEd. achtbaerheden worde gedefereert om my te commanderen en de glorie, die ick wille om deselve commandementen (door myne geringe directie ontrent haar H.), te mogen pàreren als synde en blyvende.

UED. achtb. dienstwillige Dienaer,
E. HELT.

Hage, 20 Febr. 1669.

Myn Ed. achtbaere Heeren, Wethouderen der stadt en Vreyheyd van Turnhout.

H.

Op heden den 26 April 1669 in de vergaedinghe van de generale quartieren van Antwerpen, gehouden op de beschryvinghe by brieve van den 19^e dezer, is volgens de inhouden van de vs. brieve geproponceert, dat men behoorde vry te houden de banen en wegen van de quaetdoeners, die de passanten dagelycx attacqueren en plunderen, ende daerover is geresolveert by de comparanten, dese onderteeckent in den naeme van hunne respectieve quartieren, dat men voortaan in alle dorpen goede en sterke patroillie sal laeten gaan, om de vs. quaetdoenders, soo militaire als vagebonden vuyt de dorpen en van der baenen te doen gaen, deselve op te houden en ondersoecken, oft deselve behoorelyck paspoorten syn hebbende, en by faulte van dyen deselve te apprehenderen en leveren ter naeste stede en plaetse

van justitie, een ieder tot synen cost, doende oock advertentie aen de naest gelegen dorpen, in plaetse datter op de banen alsulcke quaetdoenders syn vagabonderende, doende aen malcanderen sulcken assistentie, als den noodt en occasie zal veysschen.

Voorders is wederom gepropinciert, van een verbondt van Unio te maecken onder de voors quartieren, om alle overcomende lasten gelyckelyck te draegen, naer adenant een ieders quote en proportie, volgens het proiect daer van gemaeckt, en waer van elk quartier copye is gegeven, waer van vaste resolutie sal worden ingebracht op den 17 May toecomende, binnen Antwerpen in de dry Snoecken int Claddorp.

Aldus gedaen en geresolveert ten daege vs.

(Get.) P. Van Zoutelande, op advoev van syn quartier, Frans Goosens, P. Van den Driesch, Couwegom, Mosmaere, Jan De Bruyn, Van Aelst, P. Elsacker.

I.

Copie van het Proiect.

De hooft-officieren en gecommiteerde van de quartieren van Antwerpen, in den naem van heure ingesetenen, syn tsamen overcoomen en vacordeert dat voortaan alle soorten van belastinge, die in de dorpen van de vs. quartieren sullen comen te vallen, alle de selve by de vs. quartieren gelyckelyck sullen worden gedraegen en betaelt naer adenant ieders quote, sonder eenige exceptie, onder vbintnisse en met clause van voluntair condemnatie voor alle heeren, hoven en wetten des vsocht synde en erkennen, dat ingevolge van de conditien ende reglemente hyerna volgende, by provisie voor den tyt van een jaer beginnende date deser.

In den iersten dat vuyt syn particulier dorp ofte district nyemant en sal vermogen, eenige debvoiren te doen, by giften oft faveur, om eenige belastinge aff te weeren op de pene en vbeurte van ses hondert gulden, tot prouffyte van de generaliteyt deser quartieren, waer van den aenbrenger sal genieten een sesde paert, maer dat

deselve sullen gedraegen ende betaelt worden ter ierste plaetse daer die sullen vallen.

Item dat alwaer eenige belastinge sal comen te vallen, dat die van de voors. plaetse datelyck tselve sullen moeten adverteren aen hennen hooft-officier, omt selve oock te adviseren aen d'andere quartieren om te nemen inspectie en ondersoek van de vs. belastinge.

Item dat van de voors. belastinge sal worden gemaect cene repartitie over de generaliteyt, van de voors. geuniceerde quartieren, van vier tot vier maenden.

Item dat ingevalle, eenige swaerderen last, quampt te vallen, in eenich particulier dorp als tselve gevoegelyck soude connen vervallen, tselve dorp sal moeten gesubvenicert worden, by de generaliteyt van syn particulier quartier, totter tyd toe, dat de generale repartitie over de geuniceerde quartieren, sal worden gemaect.

Item om te voorkomen alle disputen, die soude connen comen te gerysen, tusschen de belaste quartieren en d'ander geuniceerde, wort geconditionneert, dat voor elcken ruyter te peerde sal worden goet gedaen tusschen dach en nacht XVIII st.

Item voor elcken soldaet te voet VIII st. Item voor elk saelpeerdt cairre oft waegenpeerdt X st., tusschen dach en nacht.

Item ingevalle van noode, eenige karren om vrachten oft transporten te doen van soldaeten, vrouwen en bagasie der selver, oft anderssints voor elke karre, sal goet gedaen worden daeghs eenen pattacon, en voor elcken waegen met twee oft dry peerden gespannen, sal goet gedaen worden twee pattacons.

Item aengaende d'officieren militair, soo van cavallerie als infanterie, die in de voors. quartieren, by ordere soude moeten gelogicert worden, sal goet gedaen worden als volgt :

In den iersten aen eenen colonel oft mestre de camp van cavallerie XVII plaetsen à XVIII st. elke plaetse.

Item aen eenen lieutenant colonel.

Item aen eenen sargiant maior.

Item aen eenen capiteyn.

Item aen eenen adiudant.

Item aen eenen lieutenant.

Item aen eenen cornets.

Item alsoo voorts aen elcken officier in pied oft gereformeert, soo veel plaetsen, als men sal bevinden aen de selve te competeren by de listen, in de *viadoire* daer van synde, en die te procureren.

Is geresolveert by de voors. gecommiteerde tot noch toe daer inne nyet te connen treden, oft daer over te resolveren.

K.

22 JUNI 1669.

Opt beschryven van heere hooft-schouteth synder op der heeren huys alhyer gecompareert, enz., enz., absent Lille, Vorrslaer en Beerse, alle gecommiteerde der stadt, vreyheit en lande van Turnhout, aen de welcke de voors. heere schouteth heeft voorgelesen dese naevolgende missive.

Eersame besundere goede vriden, desen sal dienen om u te verwilligen als dat ik ordere hebbe van syne Exc. van u te dwingen totte betaelinghe van uwe quote in de somme geaccordeert by de seven quartieren van Antwerpen, voor redemptie penninghen in plaetse van subsidie, en dyenvolgende sal het effect daer van vwachten binnen den tyt van ses naesteomende daegen naer de receptie van desen, sonder voorder vuytstel, oft wel sal u daer toe dwingen mette militaire handt, en van sulcx te volbrengen en blyft nyet in faulte.

Hyer mede besunder goede vriden blyft den heere Godt bevoolen.

Actum Brussel 14 Juni 1669.

(Gel.) P. VETS.

Opschrift : Eersame besundere goede vriden Borgemeester, scepenen en regeerders der Vryheit van Turnhout.

Is geresolveert tot noch toe om redenen daer mede te supercederen en cene iterative te verwachten van vs. Vets, om etc.

Is voorders geordonneert alle executien de welcke dyen aengaende soude gedaen worden, sullen gelykelyck het landt draegen.

L.

EXTRAKT uit het resolutie boek :

« Voorders heeft den voors. heere Schouteth aen de voors. gecommiteerde geproposeert den aenstaende geboorte dach van onse gen. Vrouwe H. H. en wel dienstigh en geraeden soude wesen, geconsidereert de weldaeden aen dese vryheyt en lande van Turnhout gedaen, cenige manufacturen te veeren, is geresolveert tselve te doen en l'effectueren, gelyek op de voorgaende jaeren geschiedt is, mede dat den Sr^e sal scrijven een congratulatie brief aan H. H. »

M.

Le Conestable de Castel et de Léon Lieutenant Gouverneur et Cap^{te} général des Pays Bas et de Bourgoingno.

Très cher et bien Aimé

Nous vous faisons cette vous ordonnant au nom du Roy, nostre Sire, de faire incontinant payer au commis de finances Don Francisco De Samora, commis à la receipt des deniers procédens d'exemption des logements des gens de guerre ce qu'a raison d'icelle exemption demeurent proportionnellement redevables les sept quartiers d'Anvers, en la forme qu'el à fait l'Escoutette d'Herenthals.

A tant très cher et bien aimé notre Seigneur vous ait en sa sainte garde.

(Signé) LE CONNESTABLE.

A Anvers le 1 d'Aoüst 1669.

N.

Amelio by der gratie Gods prinsesse douagière d'Orange, Vrouwe en Baronesse van Turnhout Zevenbergen, enz.

Haere Hoocheyt in consideratie genomen hebbende het vsoeck wegens haere stadt en lande van Turnhout, aen haer gedaen by missive in

dato den 7e deser lopende maent, heeft volgens haere gewoonelycke genegentheyte om alles te contribuieren, tgene enichsints soude connen te vstrecken tot welstandt en bevrydinghe der ingesetenen van haere voors. stadt en lande van Turnhout, gecommiteert en geauthoriseert gelyck haer Hoocheyt doet by dese joncker Peeter Van Zoutelande haren schouteth van Turnhout, alsmede dengene dewelcke de gedeputeerde van lande van Turnhout sullen gelieven te nomineren, omme tot Brussel en elders daer het van noode wesen sal, alle mogelycke devoiren aen te wenden ten eynde de voors. haere stadt en lande van Turnhout soude mogen obtineren (als voor desen), exemptio van redemptie van de aenstaende gemenaceerde winter-quartieringe oft loseringe van de volckeren van orloghe en soldaeten ten platten lande.

Actum op de orangie sael desen 13^e October 1669.

(Get.) AMELIE P. D'ORANGE.

Ter ordonnantie van haere Hoocheyt
(Get.) HELT.

O.

16 JANUARY 1769.

Op de Convocatie van d'heer G. De Wilde, president schepenen, syn ter schepene camer gecomparreert, soo de oude als nieuwe schepenen mitsgaders de gecommiteerde uyt de gegoydens, dese onderteekent hebbende, aen de weleke den heere convocant is overleggende de requeste van wegens den heere grave De Pestre gepresenteert, in den Souv. raede waer by den selven heere concludeert, ten eynde aen de schepenen, gesworens, etc., soude geordonneert worden van promptelyck te repareren de schade door het uytroyen der boomen op den deylek achter Lokeren veroorsaeckt, te repareren met interdictie te relaes tot den requeste als nu voorgelesen, welken requeste is belast met communicatie, waer van de 1^e op den 12 deser, aen hem is geschiet, waerover den convocant UE. resolutie is versoeckende.

Waer op eenpaerlyck is geresolveert, vermits den heere noyt eenigh recht van plantagie binnen dese jurisdictie heeft gehad, op het craghtighste daer tegens te opponeren ende de saecke daer uyt resulterende tot den diffchiliven te vervolgen, waer toe gecommiteert wordt den procureur Van Noeteren, gelovende en verbindende als naer recht.

Aldus geresolveert desen ut ante.

P:

20 APRIL.

Op het reches op gisteren genomen, soo syn op heden andermael gecompareert de voorgemelde heeren schepenen, gesworens, de gecointeerde uyt de gegooydens, beneffens de principaalste gegooydens deser gemeynthe dese onderteekent hebbende, de welke eenpaerlyck hebben geresolveert aen den heere grave geene heyden te verkoopen, als voor den vollen eygendomme, welcken eygendomme sy sustineren aen dese gemeynthe absoluet te competeren, ter exclusie van alle andere, ende sulckx gelyck aen onse ingesetenen altydt door dese gemeynthe van alle oude teyden tot noch toe is vercooght geweest, sonder eenige andere restrictien nochte conditiën, ende op dien voedt bereydt te syn aen den geseyden heerè grave te vercoopen dusdanige parteyen heyde, als bevonden sullen worden gevoegelyck sonder prejuditie der ingesetenen gederft te connen worden, ende ingevalle den heere graeve op dien voedt belieft te coopen, enighe heyden, soo sal men aen den selven heere graeve vooreerst vercoopen op de conditie gelyck aen de andere ingesetenen, eerst de geheele heyde liggende voor de Ketshoeve, mitsgaders het Venne in de Baerle-heyde, door den heere Vermanden alreede omgraven met 60 à 50 bunderen daer omtrent liggende, gelyck aldaer sonder prejuditie der ingesetenen sal connen gederft worden, ende dat van dese resolutie aen den heere graeve sal behandicht worden copye.

Compareert den notaris H. J. Noten als d'administratie hebbende, aangaande de goederen van de gelycke kinderen van wylen N. F. Bols, en gelegen binnen de jurisdictie deser stadt, den welcken verstaen heeft dat het corpus deser gemeynthe in onderhandelinghe om te vercoopen eene groote quantiteit van bunderen vrointe ofte heyden aen den heere graeve De Pestre, ende alsoo de principaale van den comparant, syn de aldermeeste geinteresseerde deser geheele gemeynthe in de to doene vercoopinghe, soo versoekt hij comparant copye van de gedaene propositien door den gemelden heere graeve De Pestre des aengaende gedaen ende opgesteld, alsmede copye van dese resolutie, om deselve copyen aen syne principaale te behandigen, de welke allo syn woonend buyten dese stadt.

Q.

4 SEPTEMBER 1769.

Op de convocatie van joncker Carolus de Fierlant, hooft-schouteth deser stadt, etc. syn ter schepene caemer alhier gecompareert, die heeren convocant, schepenen, gesworens ende gecommiteerde uyt de gegooydens, dese onderteekent hebbende, aen de welke den heere convocant is voorgedragen, hoe dat :

1. Den diene burgemeester moet voorsien worden van de noodige middelen om te connen betalen alle lasten, waertoe eenige beden behooren afgelesen te worden.
2. Seght den heere convocant alhier over seeckere afvraginge wegens d'heer canoninek Reul gedaen, ten eynde van restitutio voor 't gene hy seght betaelt te hebben, over aechyns der bieren alhier gebrouwen, pretenderende voorts den vrijdom van den selven aechyns.
3. Wat UE. denekt dat behoorde gedaen te worden met den knecht van d'heer Vermanden, alhier getrouwt ende geen poiteryo willende betalen.
4. Wordt wegens den heere convocant versocht om te weten hoe verre de wegen moeten gerepareert worden, de welke van oudts van dese gemeynthe plaghten onderhouden te worden.

5. Oft dat er geene veranderinge behoorde gedaen te worden in de ordonnantie gemaeckt op den Aert, vermits dat er veel inconvenienten connen spruyten uyt de redenen mondelinghs voorgedragen.

Op het eerste point is geresolveert te consenteren ende af te lesen elf reële beden ende 39 personele of neiringh beden.

Op het 2^e point is geresolveert aen het versoeck van d'heer Reul, niet can voldaan worden de heeren canonineken geheel en separaet te brouwen, in welcken gevalle men bereidt is, om hem te laten jouiseren van den vrydom van den aechyns.

Op het 3^e point is geresolveert iedereen te doen betaelen ingevolge d'advies en in cas van oppositio de saecke aen d'heer hooftschouteth af te dragen.

Op het 4^e point is geresolveert de wegen te maken alomme tusschen de gemeynte plantagie ende ten deele de Cruysdyck immers by provisie.

Op het 5^e point, worden de heeren hooftschouteth ende schepenen versoght van de politieke ordonnantie soodanigh te veranderen als sy naer gelegenheit van saecke sullen bevinden te behooren.

20 NOVEMBER 1769.

Op de convocatie van joncker Carolus de Fierlant, hooft-schouteth, etc, syn ter schepene caemer alhier gecompareert die heeren schepenen, gesworens ende gecommiteerde uyt de gegoydens, dese onderteeckent hebbende, aen de welke den heere convocat is te kennen gevende hoe dat by den 2^e art. van 't placeaert, raekende de besmettelycke sieckte onder het vee, de op den 10^e deser geaneert en alhier op gisteren gepubliceert, is geordonneert aen alle inwoonders der plaatsen gelegen in de uytstreckinge van twee mylen van de grensen van het Hollants gebied, alle het vee van wat specie het sy, in de stallen gesloten te houden, ende by den 3^e art., alle de honden op den bant vast te leggen, dat den heer substituet procureur generael, wegens het gouvernement tot het nagaan op de exacte executie van het gemelt placeaert gecommiteert, verclaert den voors. 2^e en 3^e art. binnen Turnhout plaetse te hebben, en exactelyck moet geobserveert worden,

dan alsoo men vele abusen staet te ontmoeten, mits men van gevoelen is de gemelde art. alhier niet te moeten werken, door dien men vermeynt meer als twee uren van de grensen gelegen te syn, ende dat van den anderen cant door het niet werckstelligh maeken der gemelde artikelen, den heere convocat sigh soude exponeren aen de penen by het meergemelt placeaert ten laste der officieren gecommiteert, soo wort in consideratie gestelt oft het niet noetsaekelyck soude wesen, soo by publicatie als andersints aen eenieder kenbaer te maeken, dat de voors. art. alomme binnen Turnhout plaetse hebben ende op het rigoreus te moeten geobserveert worden, immers by provisie ende tot dat men dien aengaende de noodige interpretatie sal hebben versoght.

Wacrop is geresolveert by provisie te beginnen het placeaert werckstellig te maeken op de Paey, Castelyn, Heyseyde, Aert, Meyenbos tot Oosthoven en Schurhoven, en dat inmiddels den heer Van de Cruys, door d'heer hooft-schouteth sal worden gesproken en alsdan naerder sal worden geresolveert.

Dit besluit werdt na de onderhandeling met d'heer Van den Cruys gehandhaeft.

R.

Politique ordonnantie op het planten der voorhoofden, etc.

Alsoo differente ingesetene sigh verwoorderen van den voorplant te nemen soo vrontwaerts als in de straeten sonder daer van de minste kennisse te geven, 't sy aen de regeerders, 't sy aen de aertmeesters, waer door het gebeurt dat sommige naest de vronte niet alleenelyck 60 voet, maer wel twee voorhoofden oft meer syn incorporerende, andere nemen t'selve in de straeten sonder aensien oft de straeten breedt genoegh blyven oft niet, ende dat erger is sommige syn soo temerair dat syne ingenomene voorhoofden seffens derven omgraeven, eveneens al oft het hun eygen goet was, alles directelyck strydende tegens het privilegie van den voorplant aen de gemeyne ingesetenen,

verleent door hertogh Philips, glorieuser memorie anno 1449, om waer inne te voorsien, soo is by myne heeren die hooft-schouteth en schepenen geordonneert en gestatueert als volgt :

1.

Dat alle degene eenigen voorplant pretenderen te maecken voor hunne erve, tsy vrontwaerts oft in de straeten, sullen gehouden syn van tselve alvorens te comen adverteren aen schepenen ende aertmeesters, ende aen deselve designeren de plaetse, de breedte ende lengde, van den voorplant die sy willen maecken, op pene dat de plantagie die sy sullen gemaeckt hebben, sonder advertentie ende designatie als voor sal gehouden worden voor gemeyne plantagie.

2.

Dat alle degene die naer voorgaende designatie ende advertentie als voor, eenigen voorplant sal hebben gemaeckt, ende daer naer soude bevonden worden te buyten gegaen te hebben de breedte van 60 voet by het voors. privilegie geaccordeert, sullen vervallen in de amende van tien pattacons.

3.

Dat allen degene die eenigen voorplant sal comen te omgraven, alwast maer met een hollie, niettegenstaende hy de advertentie ende designatie van synen voorplant te vorens hadde gedaen, sal vervallen in de amende by den eersten artikel gemelt, ende bovendien dat de graghten oft helen thinnen dubbelen costen sullen worden geslicht.

4.

Dat alsoo diffrente personen soo vermeten syn van partyen heyde in te nemen sonder het minste consent, tsy van schepenen, tsy van aertmeesters, om tot culture oft bosch te dirigeren, directelyck strydende tegens alle pollicie, soo is wel expresselyck gestatueert, dat alle de gene int toecomende sullen bevonden worden sulckx gedaen

te hebben, tsy in cleyne oft groote partyen; sullen vervallen in de amende van thien ducats ende bovendien sullen diergelycke partyen allydt syn en blyven tot gemeyn gebruycke.

5.

Dat de voors. penen en amende sullen executabel wesen uyt craght deser te verdeylen, een derde voor den officier, een derde voor de kercke ende het resterende voor den aenbrenger.

Aldus geordonneert ende gestatueert in Collegio Dominorum, desen 28 October 1769.

S.

Son Altesse Royale étant informée qu'il conviendrait pour la plus exacte observation de l'édit du 10 du mois dernier relatif à la maladie contagieuse, qui s'est manifestée parmi le gros bétail, d'établir et de nommer quelques personnes, qui departies dans différens quartiers de la province de Brabant, veillassent à le faire exécuter et correspondissent entres elles et avec le substitut procureur général, placé au même effect au quartier d'Anvers, elle à commis et constitué, ainsi qu'elle commet et constitue l'avocat au conseil de Brabant De Cock, pour veiller à son exécution depuis Sondereygen inclusivement, jusques et compris Olmen, on lui assignent pour centre de ses opérations, la Franchise de Moll, veut et entend son Altesse Royale, que le dit avocat corresponde sur l'object de la présente commission avec le substitut procureur général, avec le Mayeur de Zichem, Crabeels, placé à Diest et avec l'avocat de Vignerons placé à Tirlemont, et que tous les rapports qu'il fera ou qui lui seront adressés par les deux autres constitués, soient envoyés au dit substitut procureur général.

Fait à Bruxelles, le 14 Décembre 1769.

(Signé) CHARLES DE LORRAINES.